

บทที่ 3

มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองเด็ก

เด็กและผู้เยาว์เป็นทรัพยากรอันมีคุณค่าและควรได้รับการปกป้องคุ้มครองจากสังคมไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อม การที่จะพิจารณาได้ว่าเด็กและผู้เยาว์ได้รับการคุ้มครองจากสังคมเป็นอย่างไรหรือไม่นั้น ย่อมอาศัยการพิจารณาจากระบบแบบแผนของสังคมหรือที่เรียกว่ากฎหมายนั่นเอง กฎหมายเป็นสิ่งที่อยู่เคียงคู่กับสังคมมาตลอดตั้งแต่ครั้งดึกดำบรรพ์ เมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นหมู่เหล่าย่อมต้องจำกัดความประพฤติในลักษณะที่ไม่ให้ไปก่อความเสียหายแก่ผู้อื่นในขณะเดียวกันก็ต้องประพฤติปฏิบัติตนในสิ่งที่ชุมชนเห็นว่าดีงาม ข้อประพฤติปฏิบัติเช่นนี้จะถ่ายทอดสืบมาโดยการบอกเล่าของคนในชุมชนนั้น ๆ ต่อ ๆ มาจนกลายเป็นสิ่งที่เราเรียกว่ากฎหมายจารีตประเพณี เมื่อมนุษย์เริ่มมีภาษาเป็นสื่อในการทำความเข้าใจซึ่งกันและกันจึงได้นำกฎหมายมาเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรให้เห็นเป็นการแจ้งชัดแน่นอน ดังนั้นกฎหมายคือนโยบายแห่งรัฐที่ได้บัญญัติขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมประชากรในรัฐให้อยู่ในระเบียบแบบแผนตามที่รัฐจะเป็นผู้กำหนดและการที่รัฐได้บัญญัติกฎหมายใด ๆ ขึ้นมาเพื่อใช้บังคับกับทุกคนในสังคมย่อมมีผลพวงมาจากสภาพความเป็นอยู่ของประชากรในสังคมนั้น ๆ การที่จะเข้าใจถึงความเป็นมาและการคุ้มครองเด็กและผู้เยาว์ได้อย่างลึกซึ้งจึงจำเป็นต้องศึกษาจากประวัติศาสตร์ของกฎหมายเพื่อที่จะได้เข้าใจสภาพของปัญหาและแนวทางในการเปรียบเทียบ

มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองเด็กตามกฎหมายระหว่างประเทศ

ก่อนหน้าในคริสต์ศตวรรษที่ 19 แนวคิดหลักในสังคมตะวันตกเองก็ยังมองเด็กเสมือนทรัพย์สินอย่างหนึ่ง อาจถูกนำไปขาย ทอดทิ้ง หรือใช้อ่านาต่าง ๆ อย่างไม่ไยดีโดยบิดา แต่เมื่อกระแสเคลื่อนไหวของกฎหมายเพื่อสังคม (Social Legislation) ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังการปฏิวัติทางอุตสาหกรรมได้มีการเปลี่ยนแปลงสถานะทางกฎหมายของเด็ก มีการยอมรับต่อภาวะที่เป็นอิสระ (Independent Entity) ที่ปรากฏชัดมากขึ้น

การคุ้มครองสิทธิเด็กในกฎหมายระหว่างประเทศ คือ การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของเด็กในฐานะที่เด็กเป็นประชากรของโลก โดยพัฒนาการแนวคิดซึ่งเริ่มต้นโดยสำนักกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law School) นั้นก็มีที่มาหรือเหตุปัจจัยจากสภาพสังคมที่เกี่ยวข้องกับเด็ก เช่น ปัญหาการละเมิดสิทธิเด็กและการทารุณกรรมเด็ก การผลักดันผ่านแนวคิดดังกล่าวเพื่อให้มีการ

รับรองและคุ้มครองสิทธิเด็กโดยเด็ดขาดให้เป็น สิทธิสากล (Universal Right) จึงมีอย่างต่อเนื่อง ในการนี้ อังอร จินตนาเลิศ ได้ศึกษาเกี่ยวกับวิวัฒนาการของการคุ้มครองสิทธิเด็กในกฎหมาย ระหว่างประเทศ รวมทั้งสิทธิพื้นฐานของเด็กตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กซึ่งได้นำมาเสนอ โดยสรุปดังต่อไปนี้

ก่อนการจัดทำอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ.1989 ได้มีกฎหมายและตราสารระหว่าง ประเทศเป็นจำนวนมากที่ทำให้การคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิเด็กไม่ว่าจะเป็นการให้การคุ้มครองสิทธิ โดยตรงหรือคุ้มครองสิทธิโดยรวมกับตราสารระหว่างประเทศอื่น ๆ และที่สำคัญพัฒนาการและ แนวความคิดทางกฎหมายในการให้ความคุ้มครองสิทธิเด็กนี้ได้รับการยืนยันอย่างชัดเจนอีกครั้งดัง ปรากฏในอารัม ภบท (Preamble) ของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ซึ่งลักษณะการคุ้มครองและ ส่งเสริมสิทธิเด็กสามารถจำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ

1. การคุ้มครองสิทธิเด็กภายใต้หลักกฎหมายระหว่างประเทศโดยทั่วไป

ในปัจจุบันแนวความคิดในการรับรองสิทธิเด็กและผู้เยาว์เป็นเรื่องสากลที่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกให้ความสำคัญ โดยเห็นได้จาก การให้ความรับรองที่มีได้ให้ความรับรองที่มีได้ให้ความ รับรองเฉพาะตามกฎหมายเท่านั้น แต่ยังให้การรับรองรวมไปถึงสิทธิตามธรรมชาติ สิทธิทาง เศรษฐกิจและสิทธิทางวัฒนธรรมที่เด็กควรได้รับอีกด้วย ดังนั้นจึงถือว่าการคุ้มครองสิทธิเด็กและ ผู้เยาว์เป็นเรื่องระดับชาติและประชาคมโลกให้การยอมรับและควรจะได้รับการศึกษาเพื่อหา แนวทางในการบัญญัติกฎหมายภายในให้สอดคล้องกับกฎหมายภายในให้สอดคล้องกับกฎหมาย และพันธะของรัฐที่มีต่อเด็กและผู้เยาว์

1.1 กฎบัตรสหประชาชาติ (Charter of the United Nations)

กฎบัตรสหประชาชาติ คือข้อตกลงที่บรรดาประเทศผู้ก่อตั้งและร่วมเป็นสมาชิก องค์การสหประชาชาติ ได้ให้สัตยาบันเข้าผูกพัน โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และหลักการ ตลอดจนกระบวนการดำเนินงานและบริหารงานต่าง ๆ ขององค์การสหประชาชาติ ถือเป็นกฎหมาย ระหว่างประเทศและเป็นตราสารก่อตั้งที่สถาปนาองค์การให้เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการ

ด้วยเหตุนี้ องค์การสหประชาชาติจึงก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 24 กันยายน พ.ศ.2488 (ค.ศ.1945) ซึ่งเป็นวันที่ประเทศจีน ประเทศฝรั่งเศส สหภาพโซเวียต สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา และประเทศอื่น ๆ ได้มีการให้สัตยาบันต่อกฎบัตรสหประชาชาติ

ในอารัมภบทของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กได้ยืนยันหลักการพื้นฐานต่าง ๆ เรื่องสิทธิมนุษยชนภายใต้กฎบัตรสหประชาชาติโดยยอมรับในเกียรติภูมิที่มีตัวตนและสิทธิที่เท่าเทียมกันและไม่อาจเพิกถอนได้ของมนุษย์ทุกคนเป็นรากฐานของเสรีภาพ ความยุติธรรมและสันติภาพในโลก

หลักการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนภายใต้กฎบัตรนี้ถือได้ว่าเป็นหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่รัฐสมาชิกขององค์การสหประชาชาติจะต้องปฏิบัติตาม โดยได้ยืนยันหลักการเคารพสิทธิมนุษยชนและอิสรภาพอันเป็นหลักมูลสำหรับทุกคนไว้เช่นเดียวกัน ซึ่งรวมถึงการคุ้มครองสิทธิเด็กในฐานะที่เป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานด้วย

1.2 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights)

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน คือการประกาศเจตนารมณ์ในการรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ และเป็นเอกสารหลักด้านสิทธิมนุษยชนฉบับแรก ซึ่งที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติได้มีมติยอมรับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948 โดยวัตถุประสงค์สำคัญของการประกาศใช้ปฏิญญาฉบับนี้เพื่อยืนยันเจตนารมณ์ของสหประชาชาติถึงความเชื่อมั่นในสิทธิมนุษยชน

ซึ่งสาระสำคัญคือการยอมรับนับถือเกียรติศักดิ์ประจำตัวและสิทธิที่เท่าเทียมกันและโอนมิได้ของบรรดาสมาชิกทั้งหลายแห่งครอบครัวมนุษย์เป็นหลักมูลแห่งอิสรภาพ และความยุติธรรมและสันติภาพในโลก

โดยไม่นำพาและเหยียดหยามต่อมนุษยชนยังมีผลให้มีการกระทำอย่างป่าเถื่อน ซึ่งเป็นการละเมิดมโนธรรมของมนุษยชาติอย่างร้ายแรง และได้มีการประกาศว่า ปฏิญญาสูงสุดของสามัญชนได้แก่ความต้องการให้มนุษย์มีชีวิตอยู่ในโลกด้วยอิสรภาพในการพูดและความเชื่อถือและอิสรภาพพ้นจากความหวาดกลัว และความต้องการ

โดยที่เป็นการจำเป็นอย่างยิ่งที่สิทธิมนุษยชนควรได้รับความคุ้มครองโดยหลักบังคับของกฎหมาย ถ้าไม่ประสงค์จะให้คนตกอยู่ในบังคับของกฎหมาย ถ้าไม่ประสงค์จะให้คนตกอยู่ในบังคับ ให้หันเข้าหาขบถ ชัดขึ้นต่อพระราชและการกดขี่ เป็นวิถีทางสุดท้าย

โดยที่เป็นการจำเป็นอย่างยิ่งที่จะส่งเสริมวิวัฒนาการแห่งสัมพันธไมตรีระหว่างนานาชาติ โดยที่ประชาชนแห่งสหประชาชาติได้ยืนยันไว้ในกฎบัตรถึงความเชื่อมั่นในสิทธิมนุษยชนอันเป็นหลักมูลในเกียรติศักดิ์และคุณค่าของมนุษย์และสิทธิในความเท่าเทียมกันของบรรดาชายและหญิงและได้ตกลงใจที่จะส่งเสริมความก้าวหน้าทางสังคมและมาตรฐานแห่งชีวิตที่ดีขึ้น ด้วยในอิสรภาพอันกว้างขวางยิ่งขึ้น

โดยที่รัฐสมาชิกต่างปฏิญาณจะให้บรรลุถึงซึ่งการส่งเสริมการเคารพและปฏิบัติตาม
ทั่วสากลต่อสิทธิมนุษยชนและอิสรภาพหลักมูล โดยร่วมมือกับสหประชาชาติ

โดยที่ความเข้าใจร่วมกันในสิทธิและอิสรภาพเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพื่อให้ปฏิญญา
นี้สำเร็จผลเต็มบริบูรณ์

ฉะนั้น สมัชชาจึงประกาศว่า ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้ เป็นมาตรฐาน
ร่วมกันแห่งความสำเร็จสำหรับบรรดาประชากรและประเทศชาติทั้งหลาย เพื่อจุดหมายปลายทาง
ที่ว่าเอกชนทุกคนและองค์การ สังคมทุกองค์การ โดยการรำลึกถึงปฏิญญานี้เป็นเบื้องต้น จะบากบั่น
พยายามด้วยการสอน และการศึกษาในอันที่ ในอันที่จะให้มีการยอมรับนับถือ และการปฏิบัติตาม
โดยสากลและอย่างเป็นผลจริงจัง ทั้งในบรรดาประชาชนของรัฐสมาชิก ด้วยกันเอง และในบรรดา
ประชาชนของดินแดน ที่อยู่ใต้อำนาจของรัฐนั้น (www.thaimedialaw.org,ออนไลน์,2554)

เนื้อหาของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนประกอบด้วยข้อความ 30 ข้อ มีเนื้อหาแบ่ง
ออกเป็น 4 ส่วน

ส่วนแรก ปรากฏในคำปรารภ ข้อ 1 ข้อ 2 ของปฏิญญา กล่าวถึงหลักการสำคัญของ
สิทธิมนุษยชนว่ามนุษย์มีสิทธิติดตัวมาตั้งแต่เกิด มนุษย์มีศักดิ์ศรี มีความเสมอภาคกัน ดังนั้นจึงห้าม
เลือกปฏิบัติต่อมนุษย์และควรปฏิบัติต่อกันเสมือนเป็นพี่น้อง สิทธิมนุษยชนนี้เป็สิ่ง ึ่งที่ไม่สามารถ
โอนให้แก่กันได้ จึงเป็นหน้าที่ของรัฐบาลทุกประเทศที่จะสร้างหลักประกันแก่ทุกชีวิตด้วยการ
เคารพหลักประกันแก่ทุกชีวิตด้วยการเคารพหลักการของสิทธิเสรีภาพที่ปรากฏในปฏิญญานี้
เพื่อให้สิทธิมนุษยชนเป็นมาตรฐานร่วมกันสำหรับการปฏิบัติต่อกันของผู้คนในสังคมที่ ึ่งใน
ประเทศและระหว่างประเทศอันจะเป็นพื้นฐานแห่งเสรีภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพในโลก

ส่วนที่สอง กล่าวถึงสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (Civil and Political Rights)
สิทธิดังกล่าวเริ่มตั้งแต่ ข้อ 3 ถึง ข้อ 21 ประกอบด้วยสิทธิในชีวิต เสรีภาพความมั่นคงในชี วิต สิทธิ
ในกระบวนการยุติธรรมเสรีภาพในความเป็นส่วนตัว เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การ
แสดงออก เสรีภาพสื่อมวลชน เสรีภาพในการชุมนุม การสมาคมรวมกลุ่ม และสิทธิในการมีส่วนร่วม
ร่วมทางการเมือง และการเข้าถึงบริการสาธารณะ

ส่วนที่สาม กล่าวถึงสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (Economic Social and
Cultural Rights) สิทธิดังกล่าวเริ่มตั้งแต่ ข้อ 22 ถึง ข้อ 27 ได้แก่ สิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรของรัฐ
และได้รับผลทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่จำเป็นต่อการพัฒนาตนเอง สิทธิในการศึกษา

สิทธิในด้านแรงงาน สิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เพียงพอ สิทธิในสวัสดิการสังคม การคุ้มครองแม่และเด็ก สิทธิในการได้รับความคุ้มครองทางวัฒนธรรม ศิลปะ ลิขสิทธิ์ และสิทธิบัตร

ส่วนที่สี่ กล่าวถึงหน้าที่ของบุคคล สังคม และรัฐ โดยการที่จะต้องดำเนินการสร้างประกันให้มีการคุ้มครองสิทธิที่ปรากฏในปฏิญานี้ให้ได้รับก ารปฏิบัติอย่างจริงจัง ห้ามรัฐกระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนและจำกัดสิทธิของบุคคลมิให้ใช้สิทธิมนุษยชนละเมิดสิทธิของผู้อื่น สังคมและโลก สิทธิเหล่านี้ปรากฏอยู่ในข้อ 28 ถึงข้อ 30

ในปฏิญญาดังกล่าวมีบทบัญญัติที่กล่าวถึงการคุ้มครองสิทธิเด็กในข้อ 25 (2) คือ “มารดาและเด็กมีสิทธิที่จะได้รับการดูแลรักษาและการช่วยเหลือเป็นพิเศษ เด็กที่พึ่งพิงไม่ว่าจะเกิดในหรือนอกสมรสจะต้องได้รับการคุ้มครองทางสังคมเช่นเดียวกัน ” และจากบทบัญญัตินี้ก็ได้รับการยืนยันอีกครั้งในวรรคสี่ของอารัมภบทอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

อย่างไรก็ตาม ปฏิญญาสากลว่า ด้วยสิทธิมนุษยชนนี้ได้กล่าวถึงการคุ้มครองสิทธิเด็กไว้เพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น จึงเห็นว่าไม่เพียงพอต่อการคุ้มครองสิทธิเด็กที่มีความต้องการอย่างเป็นพิเศษ ประกอบกับสถานะทางกฎหมายของปฏิญญาไม่มีผลผูกพันรัฐภาคีที่จะต้อง ปฏิบัติตามพันธกรณีแต่อย่างใด

1.3 กติการะหว างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและ วัฒนธรรม (International Covenant on Economic Social and Cultural Rights 1966)

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights) เป็นสนธิสัญญาพหุภาคี ซึ่งผ่านมติ สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม ค.ศ.1966 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 3 มกราคม ค.ศ.1976 เป็นต้นมา กติกาฯ ผูกมัดภาคีให้ทำงานเพื่อมุ่งสู่การให้สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง (ESCR) แก่ปัจเจกบุคคล รวมถึงสิทธิแรงงานและสิทธิในสุขภาพอนามัย สิทธิในการศึกษา ตลอดจนสิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่พอเพียง จนถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2554 กติกาฯ มีภาคี 160 ประเทศ และยังมีอีกหกประเทศที่ได้ลงนามแล้ว แต่ยังไม่ให้สัตยาบัน

กติการะหว่างประ เทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เป็นส่วนหนึ่งของตราสารสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ร่วมกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (UDHR) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) และรวมถึงพิธีสารเลือกรับที่หนึ่งและที่สองของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองด้วย

กติการะหว่างประเทศว่าด้วย สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมกำเนิดมาจากกระบวนการเดียวกันกับที่นำไปสู่ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ได้มีการเสนอ ปฏิญญาว่าด้วย

สิทธิสำคัญของมนุษย์ ที่การประชุมซานปรา ในซีกโกใน ค.ศ.1945 ซึ่งนำไปสู่การก่อตั้ง สหประชาชาติ และ คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ ได้รับมอบหมายให้ร่าง ปฏิญญานั้น ช่วงต้นของกระบวนการ เอกสารถูกแบ่งออกเป็นปฏิญญาซึ่งระบุหลักการทั่วไปของ สิทธิมนุษยชน และอนุสัญญาหรือกติกาซึ่งมีฉันทามติผูกมัด ซึ่งปฏิญญานั้นได้พัฒนาไปเป็น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งผ่านมติรับเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ.1948

การร่างอนุสัญญายังดำเนินต่อไป แต่ยังคงมีข้อแตกต่างสำคัญระหว่างสมาชิก สหประชาชาติในเรื่องความสำคัญซึ่งสัมพันธ์กันระหว่างสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองซึ่งเป็น สิทธิในด้านลบ (Negative rights) กับสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมซึ่งเป็นสิทธิในด้าน บวก (Positive rights) ซึ่งเหตุผลดังกล่าวได้ทำให้อนุสัญญาถูกแบ่งเป็นสองกติกาไม่ขึ้นต่อกัน ฉบับ หนึ่งระบุสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ส่วนอีกฉบับหนึ่งระบุสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและ วัฒนธรรม กติกาทั้งสองมุ่งให้วางขอบเขตที่คล้ายกันให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ และเปิดให้ลงนาม เป็นภาคีไปพร้อมกัน ซึ่งกติกาแต่ละฉบับยังมีข้อที่บัญญัติว่าด้วยสิทธิของทุกคนใน การ กำหนดการปกครองด้วยตนเอง

เอกสารฉบับแรกกลายเป็นกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิ ทางการเมือง และฉบับที่สองเป็นกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม ร่างเอกสารทั้งสองถูกเสนอต่อสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติเพื่ออภิปรายใน ค.ศ.1954 และผ่านมติรับใน ค.ศ.1966 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เป็นไปตามโครงสร้างของ UDHR และ ICCPR โดยมีปรารภและสามสิบเอ็ดข้อ โดยแบ่งออกเป็น ห้าภาค

ภาค 1 (ข้อ 1) รับรองสิทธิของมนุษย์ทุกคนในการกำหนดการปกครองด้วยตนเอง รวมถึงสิทธิที่จะ กำหนดสถานภาพทางการเมืองของตน ได้อย่างเสรี พัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและ วัฒนธรรม และจัดการและใช้ทรัพยากรของตนเอง ข้อดังกล่าวยังรับรองสิทธิในด้านลบของ ประชาชนที่จะ ไม่ถูกริดรอนวิถีทางยังชีพของตน และกำหนดข้อผูกมัดแก่ทุกภาคีที่ยังรับผิดชอบต่อ ดินแดนที่ไม่ได้ปกครองตนเองและที่อยู่ในภาวะทรัสตี (อาณานิคม) เพื่อกระตุ้นและเคารพการ กำหนดการปกครองด้วยตนเองของพวกเขา

ภาค 2 (ข้อ 2-5) สถาปนาหลักการแห่ง “การทำให้ [สิทธิซึ่งรับรองไว้ในกติกานี้] กลายเป็นความจริงโดยลำดับ ” (Progressive realisation) กำหนดให้สิทธิทั้งหลายนั้นได้รับการ รับรองโดยปราศจากการแบ่งแยกในทุก ประเภท เป็นต้นว่าเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความ คิดเห็นทางการเมืองหรือความคิดเห็นอื่นใด ชาติหรือสังคมดั้งเดิม ทรัพย์สิน กำเนิดหรือสถานะอื่น

สิทธินี้สามารถถูกจำกัดได้เฉพาะโดยกฎหมาย ในรูปแบบที่เข้ากันได้กับธรรมชาติของสิทธิ และเพียงเพื่อจุดประสงค์ในการ สนับสนุนให้เกิดสวัสดิภาพทั่วไปในสังคมประชาธิปไตย เท่านั้น

ภาค 3 (ข้อ 6-15) เป็นรายการของสิทธิที่รับรองตามกติกาฯ ซึ่งประกอบด้วยสิทธิในการทำงานภายใต้ “สภาพการทำงานที่ยุติธรรมและน่าพึงพอใจ ” พร้อมด้วยสิทธิในการจัดตั้งและเข้าร่วมสหภาพแรงงาน (ข้อ 6-8)

สิทธิที่จะมีสวัสดิการสังคม รวมทั้งประกันสังคม (ข้อ 9) สิทธิในชีวิตครอบครัว รวมทั้งการอนุญาตให้ลาในช่วงก่อนหรือหลังการให้กำเนิดบุตรตามสมควร โดยได้รับค่าจ้าง (Parental leave) และการคุ้มครองเด็ก (ข้อ 10)

สิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เพียงพอ รวมทั้งอาหาร เครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัยที่เพียงพอ และ “สภาพการครองชีพที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง” (ข้อ 11)

สิทธิในสุขภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “สุขภาพกายและสุขภาพจิตตามมาตรฐานสูงสุดเท่าที่เป็นได้” (ข้อ 12)

สิทธิในการศึกษา รวมทั้งการศึกษาขั้นประถมแบบให้เปล่าแก่ทุกคน ให้มีการศึกษาขั้นมัธยมโดยทั่วไป และให้ทุกคนสามารถได้รับการศึกษาขั้นอุดมศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งควรจะมุ่งให้เกิด การพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์และความสำนึกในศักดิ์ศรีของตนอย่างบริบูรณ์ และทำให้ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ข้อ 13-14)

สิทธิที่จะมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรม (ข้อ 15)

สิทธิเหล่านี้จำนวนมากรวมถึงมาตรการเฉพาะซึ่งจำเป็นต้องมีการปฏิบัติเพื่อให้กลายเป็นความจริง

ภาค 4 (ข้อ 16-25) ควบคุมการรายงานและการเฝ้าตรวจกติกาฯ และขั้นตอนที่ภาคีจะต้องนำไปปฏิบัติ นอกจากนี้ยังอนุญาตให้องค์กรเฝ้าตรวจ (เดิมคือ คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ ปัจจุบันคือ คณะกรรมาธิการว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม) เพื่อเสนอแนะในลักษณะทั่วไปแก่สมาชิกใหญ่แห่งสหประชาชาติถึงมาตรการที่เหมาะสมในการทำให้สิทธิตามกติกานี้กลายเป็นความจริง

ภาค 5 (ข้อ 26-31) ควบคุมการให้สัตยาบัน การมีผลใช้บังคับ และการแปรบัญญัติกติกาฯ ซึ่งกติกานี้ได้มีบทบัญญัติในข้อ 10 ที่กล่าวถึงการคุ้มครองของสิทธิเด็ก คือ

ข้อ 10 รัฐภาคีแห่งกติกานี้รับรองว่า

1. ครอบครัวซึ่งเป็นกลุ่มหน่วยธรรมชาติและพื้นฐานของสังคม ควรได้รับการคุ้มครองและช่วยเหลืออย่างดี ที่สุดเท่าที่จะทำได้โดยเฉพาะในการจัดตั้งและในขณะที่ต้องรับผิดชอบต่อการดูแลและการศึกษาของเด็กที่ยังพึ่งตนเองไม่ได้

2. มารดาควรได้รับการคุ้มครองพิเศษระหว่างเวลาอันควรในระยะก่อนหรือหลังบุตรเกิดในระหว่างช่วงเวลาดังกล่าวมารดาซึ่งมีงานทำควรได้รับอนุญาตให้ลาโดยได้รับเงินหรือโดยมีสิทธิประโยชน์ด้านสวัสดิการสังคมอย่างเพียงพอ

3. มาตรการคุ้มครองและช่วยเหลือพิเศษควรจัดเพื่อเด็กและผู้เยาว์ทั้งหมดโดยไม่เลือกปฏิบัติเพราะสาเหตุความเป็นพ่อแม่หรือเงื่อนไขอื่น ๆ เด็กและผู้เยาว์ควรได้รับการคุ้มครองจากการแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม การจ้างให้ทำงานซึ่งเป็นภัยต่อศีลธรรมหรือสุขภาพหรือเป็นอันตรายต่อชีวิต หรือน่าจะขัดขวางการเจริญเติบโตตามปกติของเด็กควรถูกลงโทษได้ตามกฎหมาย ของรัฐควรจำกัดอายุขั้นต่ำ ซึ่งการว่าจ้างแรงงานเด็ก จะทำไม่ได้และลงโทษได้โดยกฎหมาย

1.4 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights 1966)

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) หรือ ICCPR เป็นสนธิสัญญาพหุภาคี ซึ่งสมาชิกใหญ่แห่งสหประชาชาติได้ให้การรับรองเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ.2509 และมีผลใช้บังคับเมื่อ 23 มีนาคม พ.ศ.2519 สนธิสัญญานี้ให้คำมั่นสัญญาว่าภาคีจะเคารพ สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ของบุคคล ซึ่งรวมถึง สิทธิในชีวิต เสรีภาพในศาสนา เสรีภาพในการพูด เสรีภาพในการรวมตัว สิทธิเลือกตั้ง และสิทธิในการได้รับการพิจารณาความอย่างยุติธรรม จนถึงเดือน ตุลาคม พ.ศ.2552 กติการะหว่างประเทศนี้มีประเทศลงนาม 72 แห่งและภาคี 165 แห่ง

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองมีบทบัญญัติ 53 ข้อ แบ่งเป็น 6 ภาค หรือ 6 ส่วน

ส่วนที่หนึ่ง คือ ข้อ 1 ว่าด้วยสิทธิในการกำหนดวิถีชีวิตตนเอง หรือ Self-determination คำ ๆ นี้ อาจมีผู้แปลออกเป็นหลายความหมาย เช่น สิทธิในการกำหนดเจตจำนงตนเอง หรือบางท่านใช้ว่าสิทธิในการกำหนดเจตจำนงตนเอง หรือบางท่านใช้ว่าสิทธิในการอัตวิญฉัยซึ่งจะแปลเป็นไทยอย่างไรก็ขอให้เข้าใจว่าเป็น Self-determination

คำว่า Self-determination นั้นมีที่มาจากกรณีที่รัฐบางรัฐตกอยู่ภายใต้การยึดครองของรัฐอื่น หรือเป็นประเทศภายใต้อำนาจอธิปไตยของมหาอำนาจ ซึ่งภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองเสร็จ

สิ้นไม่นานรัฐเหล่านี้ก็จะเรียกเรื่องเอกราชจากรัฐที่ปกครองตน ดังนั้นจึงมีการบัญญัติให้ประชาชนในรัฐที่ถูกปกครองมีสิทธิในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง มีสิทธิแยกตัวเป็นรัฐอิสระ มีรัฐบาลของตนเอง มีเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เป็นของตนเอง ซึ่งต่อมาคำ ๆ นี้ได้ตีความหมายถึง สิทธิในการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และรวมไปถึงการกระจายอำนาจไปสู่การปกครองโดยท้องถิ่นเพื่อให้ประชาชนเป็นเจ้าของทรัพยากรของชุมชนอย่างเต็มที่

ส่วนที่สอง ว่าด้วย พันธกรณีของรัฐภาคีที่จะดำเนินการที่จำเป็นในการเคารพและประกันสิทธิของบุคคลที่รับรองใน กติกา โดยเฉพาะการจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาคกัน ห้ามเลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะมีความแตกต่างจากเชื้อชาติสีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง สัญชาติสถานะทางเศรษฐกิจ สังคมถิ่นกำเนิดหรือสถานภาพอื่นใด (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 30 ได้ให้หลักประกันสอดคล้องกับกติกาข้อนี้) พันธกรณีของรัฐภาคีในการประกันสิทธิของชายและหญิง หลักประกันว่าด้วยการรอนสิทธิบุคคลในสถานการณ์ฉุกเฉินและกล่าวถึงการไม่ตีความไปในทางมุ่งทำลายสิทธิและเสรีภาพตามที่ได้รับรองไว้ในกติกานี้ส่วนที่สองนี้ที่ปรากฏอยู่ในข้อ 2 ถึงข้อ 5

ส่วนที่สาม เป็นเนื้อหาของสาระของสิทธิต่าง ๆ ที่เรียกว่าสิทธิพลเมือง (Civil Right) และสิทธิทางการเมือง (Political Rights) ปรากฏอยู่ในข้อ 6 ถึงข้อ 27 เช่น สิทธิในชีวิต (ข้อ 6) ห้ามการทรมาน หรือกระทำการลงโทษโหดร้ายไร้มนุษยธรรม (ข้อ 7) คนทุกคนต้องได้รับการปฏิบัติเสมอภาคกันตามกฎหมาย (ข้อ 14) เป็นต้น

ส่วนที่สี่ ว่าด้วยเรื่องการจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (Human Rights Commission) เพื่อทำหน้าที่สอดส่อง รับรายงาน จากรัฐภาคีให้เป็นไปตามข้อกำหนดในกติการวมถึงอำนาจหน้าที่และวิธีดำเนินงานของคณะกรรมการปรากฏอยู่ในข้อ 28 ถึงข้อ 45

ส่วนที่ห้า เป็นเรื่องการตีความกติกาโยให้คุ้มครองประชาชนที่จะให้ใช้สอยและได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติด้วยปรากฏอยู่ในข้อ 46 และข้อ 47

ส่วนสุดท้าย ปรากฏอยู่ในข้อ 48 ถึงข้อ 53 ว่าด้วยวิธีการเข้าเป็นภาคีกติกาฉบับนี้และการแก้ไขเพิ่มเติมกติกาซึ่งสามารถดำเนินการได้โดยอาศัยข้อ 51

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 23 มีนาคม ค.ศ.1976 ซึ่งกติกานี้มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงการคุ้มครองสิทธิเด็กไว้ในข้อ 6(5), 10(2) (b), 14(4), 18(4) และข้อ 24 กล่าวคือ

ข้อ 6(5) จะไม่มีการพิพากษาให้ประหารชีวิตในคดีอาชญากรรมที่กระทำโดยบุคคลผู้มีอายุต่ำกว่า 18 ปี และจะลงโทษนี้ต่อหญิงมีครรภ์มิได้

ข้อ 10(2) (b) พึงแยกตัวผู้ต้องหาว่ากระทำผิดที่เป็นเยาวชนออกจากผู้ใหญ่และให้นำตัวขึ้นพิจารณาพิพากษาคดีให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้

ข้อ 14(4) ในกรณีผู้ที่กระทำผิดเป็นเด็กหรือเยาวชน วิธีพิจารณา ความให้เป็นโดยคำนึงถึงอายุและด้วยความประสงค์จะส่งเสริมการแก้ไขความประพฤติของบุคคลนั้น

ข้อ 18(4) รัฐบาลทั้งหลายแห่งกติกาฉบับนี้รับที่จะเคารพเสรีภาพของบิดามารดาและผู้ปกครองตามกฎหมาย ในกรณีที่มีในอัน ที่จะให้การศึกษาศาสนาและศีลธรรมแก่เด็กให้เป็นไปตามความเชื่อของตน

ข้อ 24

(1) เด็กทุกคนย่อมมีสิทธิในมาตรการต่าง ๆ เพื่อการคุ้มครองเท่าที่จำเป็นแก่สถานะแห่งผู้เยาว์ในส่วนของครอบครัวของตน สังคมและรัฐโดยปราศจากการเลือก ปฏิบัติ อันเนื่องมาจากเชื้อชาติ ผิว ศพ ภาษา ศาสนา เผ่าพันธุ์แห่งชาติ หรือสังคม ทรัพย์สินหรือกำเนิด

(2) เด็กทุกคนย่อมมีหลักฐานทางทะเบียนทันทีที่ถือกำเนิด และย่อมได้รับการตั้งชื่อ

(3) เด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับสัญชาติ

2. การคุ้มครองสิทธิเด็กภายใต้สนธิสัญญาเฉพาะเรื่อง

ตราสารทางกฎหมายที่ให้ การคุ้มครองสิทธิเด็กเป็นการเฉพาะเรื่องมีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่จะยกตัวอย่างตราสารและสนธิสัญญาที่สำคัญโดยแบ่งเป็นหมวดได้ ดังต่อไปนี้

อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองเด็กและความร่วมมือเรื่องการรับบุตรบุญธรรมระหว่างประเทศ

การรับบุตรบุญธรรมเป็นเรื่องที่รู้จักคุ้นเคย และกล่าวถึงกันทั่วไป โดยเฉพาะที่ปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ว่าด้วย ครอบครัว เมื่อประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้ให้ความสำคัญในการให้ความคุ้มครองเด็กและสตรีมากขึ้นตามลำดับ การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมจึงเป็นเรื่องหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจและนำมาเป็นประเด็นสำคัญในการให้ความคุ้มครองเด็ก ทั้งนี้ เนื่องจากการรับบุตรบุญธรรมนั้นไม่ได้จำกัดเฉพาะการรับบุตรบุญธรรมในระหว่างคนชาติเดียวกันในประเทศเดียวกันเท่านั้น แต่ยังมี การรับบุตรบุญธรรมในระหว่างคนต่างสัญชาติต่างรัฐกัน อย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมจากประเทศกำลังพัฒนาและประเทศโลกที่สาม

เมื่ออนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองเด็กและความร่วมมือเรื่องการรับบุตรบุญธรรมระหว่างประเทศ (Convention on Protection of Children and Co-Operation in Respect of Intercountry Adoption) มีผลบังคับใช้การรับบุตรบุญธรรมระหว่างคนต่างสัญชาติซึ่งแต่เดิมเคยเป็นเรื่องที่อยู่

ภายใต้ความสัมพันธ์ในทางระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล กลายเป็นเรื่องที่อยู่ทั้งภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศแผนกบุคคล (International Private Law) และแผนกคดีเมือง (Public International Law)

อนุสัญญาฉบับนี้มีการตกลงกันระหว่างประเทศคู่สัญญาในประเด็นสำคัญ ๆ หลายประเด็น ดังนี้

วัตถุประสงค์และขอบเขตของอนุสัญญา

อนุสัญญาฉบับนี้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดมาตรการให้ความคุ้มครองแก่เด็กว่าในการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมระหว่างประเทศนั้น เด็กจะได้รับประโยชน์แก่อย่างแท้จริง และได้รับการเคารพสิทธิขั้นพื้นฐานตามกฎหมายระหว่างประเทศ โดยประเทศคู่สัญญาจะร่วมมือระหว่างกันวางระบบการรับบุตรบุญธรรม เพื่อให้แน่ใจว่ามาตรการที่ได้กำหนดขึ้นนั้น จะเป็นการช่วยเหลือและป้องกันการลักพาตัว (Abduction) การขาย (Sale) และการลักลอบค้าเด็ก (Traffic in children) และมีมุ่งหมายว่าการสร้างหลักประกันการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมในประเทศคู่สัญญา จะได้รับการปฏิบัติตามเงื่อนไขภายใต้อนุสัญญาฉบับนี้

อนุสัญญาฉบับนี้ครอบคลุมเฉพาะการรับบุตรบุญธรรมที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้รับบุตรบุญธรรมกับเด็กในลักษณะถาวรเท่านั้น และใช้กับกรณี ที่เด็กพำนักอาศัยอยู่เป็นประจำในประเทศคู่สัญญาประเทศใดประเทศหนึ่ง (ประเทศผู้ส่ง : the State of origin) ที่เคยพำนักอาศัย กำลังพักอาศัย หรือ ได้รับการส่งไปยังประเทศคู่สัญญาอีกประเทศหนึ่ง (ประเทศผู้รับ : the receiving State) และครอบคลุมทั้งกรณีที่มีการรับเด็ก เป็นบุตรบุญธรรมในประเทศผู้ส่งโดยคู่สมรสหรือผู้ที่พำนักอาศัยเป็นประจำในประเทศผู้รับ หรือ กรณีต้องการรับบุตรบุญธรรมในประเทศผู้รับหรือประเทศผู้ส่ง

นอกจากนี้ อนุสัญญาฉบับนี้ได้กำหนดข้อจำกัดเรื่องอายุของเด็กในการรับเป็นบุตรบุญธรรม โดยการรับบุตรบุญธรรมต้องดำเนินการก่อนที่เด็กจะอายุครบ 18 ปี

2.1 อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองเด็กและความร่วมมือเรื่องการรับบุตรบุญธรรมระหว่างประเทศ (Convention on Protection of Children and Co-Operation in Respect of Intercountry Adoption) ฉบับนี้นอกจากจะเป็นการให้ความคุ้มครองแก่เด็กใน การรับบุตรบุญธรรมแล้ว ยังมีส่วนช่วยในการทำให้การรับบุตรบุญธรรมในระหว่างประเทศคู่สัญญาเป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยยอมรับความแตกต่างในเงื่อนไขกระบวนการภายในของแต่ละประเทศในการรับบุตรบุญธรรมและสถานะทางกฎหมายของผู้รับบุตรบุญธรรมและเด็กในประเทศผู้ส่ง ประเทศผู้รับ และประเทศคู่สัญญาอื่น ๆ

ประเทศไทยได้แสดงเจตนาเข้าผูกพันตามอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองเด็กและความร่วมมือเรื่องการรับบุตรบุญธรรมระหว่างประเทศ (Convention on Protection of Children and Co-Operation in Respect of Intercountry Adoption) เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2547 โดยประเทศไทยมีการจัดตั้งองค์กรตามอนุสัญญา 2 องค์กร คือ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน (Accredited Bodies) และ องค์กรที่มีอำนาจ (Competent Authority) ส่วนองค์กรกำกับดูแลกลาง (Central Authority) ยังไม่ได้มีการจัดตั้ง (www.archanwall.org,ออนไลน์,2554)

2.2 อนุสัญญาว่าด้วยลักษณะในทางแพ่งในการลักพาเด็กข้ามชาติ (Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction)

รัฐซึ่งร่วมลงนามในอนุสัญญานี้ เชื่อมั่นว่าในเรื่องที่เกี่ยวกับอำนาจปกครองเด็กนั้น ประโยชน์ของเด็กเป็นสิ่งสำคัญสุด ประารถนาที่จะปกป้อง ในระดับระหว่างประเทศให้พ้นจากภัยอันตรายที่เกิดจากการถูกเคลื่อนย้ายหรือถูกหน่วงเหนี่ยวกักขังโดยมิชอบและจะจัดให้มีกระบวนการในการส่งคืนเด็กกับสู่ประเทศที่เป็นถิ่นที่อยู่โดยเร็ว รวมทั้งจะรับรองให้มีการรับรองให้มีการคุ้มครองสิทธิที่จะได้พบและเยี่ยมเยียนซึ่งกันและกัน (ระหว่างเด็กและบิดาหรือมารดา) จึงได้ร่วมกันกำหนดให้มีอนุสัญญานี้ขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าว

2.3 อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทางการศึกษา (Convention against Discrimination in Education)

จากบทบัญญัติในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม (ICESCR) และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (CRC) ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคี เด็กที่มีอายุไม่เกิน ๑๘ ปีที่อยู่ในเขตอำนาจของรัฐไทย ต้องได้รับความคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งความแตกต่างทางเชื้อชาติ สีผิว ภาษา ศาสนา การเกิด หรือ สถานะอื่น ๆ ของเด็ก และต้องมีโอกาสได้รับการศึกษาที่ได้มาตรฐานและมีคุณภาพ ตามที่รัฐเป็นผู้จัดให้อย่างทั่วถึง โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายเพื่อเป็นปัจจัยในการพัฒนาตนเองและชีวิตให้ดีขึ้น

ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ทำการปรับปรุงระเบียบและแนวปฏิบัติการจัดการศึกษาแก่เด็กที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎรหรือไม่มีสัญชาติไทยเสียใหม่ โดยมีนัยยะสำคัญคือการเปิดโอกาสให้บุคคลกลุ่มนี้สามารถเข้าศึกษาได้ทุกระดับการศึกษา ทุกประเภท และทุกพื้นที่ เว้นแต่กรณีเด็กที่อยู่ในกลุ่มผู้ลี้ภัยจากการสู้รบซึ่งต้องจัดการเรียนในในพื้นที่ โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายจนกว่าจะสำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ทั้งนี้ วิธีการรับเข้าเรียน การลงทะเบียน รวมถึงการออกหลักฐานการศึกษาเมื่อสำเร็จหลักสูตร ก็จะต้องเป็นไปตามระเบียบและแนวปฏิบัติใหม่ซึ่งเปิดกว้าง เท่าเทียม และเป็นธรรม (www.nhrc.or.th,ออนไลน์,2554)

2.4 พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเรื่องการค้าเด็ก การค้าประเวณีเด็ก และสื่อลามกที่เกี่ยวข้องกับเด็ก (Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography)

ปัญหาสำคัญที่แพร่หลายและเป็นอันตรายอย่างยิ่งสำหรับเด็กคือการค้าเด็ก การค้าประเวณีเด็กและสื่อลามกที่เกี่ยวข้องกับเด็ก แม้จะอนุสัญญาว่าด้วย สิทธิเด็กในข้อ 34 และข้อ 35 ค้ำครองเด็กไว้แล้วก็ตาม ซึ่งข้อ 34 ของอนุสัญญาฯ กำหนดว่า

รัฐภาคีรับที่จะค้ำครองเด็กจากการแสวงประโยชน์ทางเพศและการกระทำทางเพศที่มีขอบทุกรูปแบบเพื่อการนี้ รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งปวง ทั้งมาตรการภายในประเทศและมาตรการทวิภาคีและพหุภาคีเพื่อป้องกัน

(ก) การชักจูง หรือบีบบังคับเด็กให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเพศใด ๆ ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

(ข) การแสวงหาประโยชน์จากเด็กในการค้าประเวณี หรือการกระทำอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับเพศที่มีขอบด้วยกฎหมาย

(ค) การแสวงหาประโยชน์จากเด็กในการแสดงลามกอนาจาร และที่เกี่ยวข้องกับสื่อลามกอนาจาร”

ข้อ 35 ของอนุสัญญาฯ กำหนดไว้ว่า

รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งปวง ทั้งในระดับประเทศ ระดับ ทวิภาคีและพหุภาคี เพื่อป้องกันการลักพา การขาย หรือการลักลอบค้าเด็ก ไม่ว่าจะด้วยวัตถุประสงค์ใด หรือในรูปแบบใด”

นอกจากข้อบททั้งสองแล้วยังมี ข้อ 11 (การโยกย้ายเด็กจากถิ่นฐาน) 21 (การรับบุตรบุญธรรม) 32 (การใช้แรงงานเด็ก) 33 (การค้ำครองเด็กจากยาเสพติด) และ 36 (การค้ำครองเด็กจากการแสวงหาประโยชน์ในรูปแบบอื่นที่เป็นอันตรายต่อสวัสดิภาพเด็ก) ที่มีไว้เพื่อเป็นการค้ำครองเด็ก

ปรากฏว่าการขนย้ายเด็กทั้งในประเทศและระหว่างประเทศมีเพิ่มมากขึ้นเพื่อความมุ่งหมายในการค้าเด็ก การนำเด็กไปค้าประเวณีและการนำไปทำสื่อลามกที่เกี่ยวข้องกับเด็ก รวมทั้งมีการท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์ในการใช้บริการทางเพศจากเด็ก รวมทั้งการพัฒนาการในการค้าเด็กและการค้าประเวณีเด็กและโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเผยแพร่สื่อลามกเด็กโดยสื่อสมัยใหม่อย่างการเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต ทำให้สหประชาชาติกังวลอย่างยิ่งถึงการแพร่หลายและความรุนแรงของปัญหาดังกล่าวทั่วโลก และประเทศทั่วไปมีส่วนร่วมไม่ว่าจะในฐานะผู้ให้บริการ หรือผู้ให้บริการ จึงได้จัดทำ

พิธีสารนี้ขึ้นเพื่อขยายมาตรการที่รัฐภาคีควรดำเนินการเพื่อประกันการคุ้มครองเด็กจากการค้าเด็ก การค้าประเวณีเด็กและสื่อลามกที่เกี่ยวข้องกับเด็ก

พิธีสารดังกล่าวมีหลักการสำคัญดังนี้

- (1) กำหนดคำนิยามของคำว่าการค้าเด็ก การค้าประเวณีเด็ก และสื่อลามกที่เกี่ยวข้องกับเด็ก
- (2) กำหนดกรณีที่รัฐภาคีจะต้องบัญญัติให้การกระทำต่าง ๆ ที่เป็นการค้าเด็กซึ่งรวมถึงการค้าเด็กเพื่อแสวงหาประโยชน์ทางเพศ การจัดส่งอวัยวะของเด็กเพื่อผลกำไร และการเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้แรงงาน และการผลิต การแจกจ่าย การเผยแพร่ การนำเข้า การส่งออก การเสนอ การขาย หรือการครอบครองเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวให้เป็นความผิดที่มีโทษทางอาญาอย่างเต็มที่
- (3) ต้องกำหนดให้นิติบุคคลที่กระทำการดังกล่าวต้องมีความรับผิดชอบแตกต่างจากความรับผิดชอบของบุคคลธรรมดาด้วย
- (4) กำหนดให้ความผิดที่ตามพิธีสารนี้เป็นความผิดที่ส่งผู้ร้ายข้ามแดนให้แก่กันได้ ซึ่งหมายความว่าต้องให้ความผิดดังกล่าวมี โทษที่รุนแรงพอที่จะส่งผู้ร้ายข้ามแดนกันได้ตามข้อกำหนดของการส่งผู้ร้ายข้ามแดนของรัฐนั้น และหากไม่ส่งผู้ร้ายข้ามแดนเพราะเหตุผู้กระทำผิดเป็นคนสัญชาติของตน รัฐนั้นต้องดำเนินคดีกับบุคคลนั้นเอง จึงต้องขยายเขตอำนาจการบังคับใช้กฎหมายให้ครอบคลุมเหนือบุคคลด้วยหากผู้กระทำความผิดเป็นคนสัญชาติ
- (5) รัฐภาคีจะต้องให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันทางอาญาเพื่อให้ได้มาซึ่งหลักฐานที่จะใช้ฟ้องร้องดำเนินคดีในความผิดที่กำหนดไว้ในพิธีสาร
- (6) รัฐภาคีต้องดูแลและคุ้มครองเด็กที่ตกเป็นผู้เสียหายจากการกระทำผิดตามพิธีสารนี้อย่างเหมาะสมตามที่กำหนดไว้ในพิธีสารนี้
- (7) รัฐภาคีต้องส่งเสริมความร่วมมือในการดำเนิน การทุกทางเพื่อการป้องกัน การติดตาม การสืบสวนสอบสวน การฟ้องร้องดำเนินคดี และการลงโทษบุคคลที่กระทำผิดตามพิธีสารนี้

จนถึงเดือนกรกฎาคม 2545 ประเทศไทยยังไม่ได้ลงนาม (ให้สัตยาบัน) ในพิธีสารทั้งสองฉบับ และอยู่ในระหว่างการพิจารณาพันธกรณีตามกฎหมาย แต่คาดหมายว่าประเทศไทยจะลงนามและให้สัตยาบันในพิธีสารทั้งสองฉบับเพราะในเรื่องของการใช้เด็กในการสู้รบประเทศไทยไม่มีปัญหาหรือความยากลำบากใด ๆ ในการปฏิบัติตามพิธีสารดังกล่าว ในส่วนพิธีสารว่าด้วยการค้าเด็ก การค้าประเวณีเด็ก และสื่อลามกที่เกี่ยวข้องกับเด็กนั้นเป็นเรื่องที่ประเทศไทยมีปัญหาอย่างมากและ

จะต้องดำเนินการแก้ไขอย่างเร่งด่วนเพื่อให้เด็กได้รับการคุ้มครองและได้รับการพัฒนาไปเป็น
ทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าและไม่ถูกทำลายโดยการนำไปค้าเพื่อการค้าประเวณีหรือเพื่อแสวงหา
ประโยชน์อันมิชอบอย่างอื่น ปัญหาของประเทศไทยในพิธีสารฉบับนี้คือมีกฎหมายหลายฉบับที่
ต้องได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อให้รองรับพันธกรณีตามพิธีสารนี้ได้จึงต้องดำเนินการแก้ไข
กฎหมายก่อนที่จะให้สัตยาบันพิธีสารนี้ต่อไป (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน, ออนไลน์, 2554)

2.5 การใช้แรงงานเด็ก (labour of children

องค์การแรงงานระหว่างประเทศ หรือ ILO (International Labour Organization) เกิดขึ้นพร้อมกับการก่อตั้งสันนิบาตชาติ (The League of Nations) เมื่อ พ.ศ.2462 (ค.ศ.1919) ภายใต้สนธิสัญญาแวร์ซายส์ (Treaty of Versailles) โดยมีประเทศไทยร่วมเป็นประเทศสมาชิกก่อตั้งด้วยวัตถุประสงค์ในการก่อตั้ง ILO คือ ส่งเสริมความยุติธรรม ทางสังคม และส่งเสริมให้สิทธิมนุษยชนและสิทธิแรงงานได้รับการยอมรับอย่างเป็นสากล จนกระทั่งสันนิบาตชาติได้ถูกยกเลิกไป และมีการจัดตั้งสหประชาชาติ (United Nations) ขึ้นเมื่อ พ.ศ.2489 (ค.ศ.1946) ILO จึงกลายเป็นองค์การชำนาญพิเศษ (Specialized agency) ของสหประชาชาติ อันเป็นองค์กรหลักเพียงหนึ่งเดียวของสหประชาชาติที่รับผิดชอบดูแลประเด็นแรงงานของประเทศสมาชิก โดยขณะนี้ ILO มีประเทศสมาชิกจำนวน 181 ประเทศ ซึ่งในอนุสัญญาและข้อแนะนำ (Recommendation) ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศมีหลักการในการคุ้มครองแรงงานเด็กไว้ เช่น

ก. Convention NO.5 Fixing the Minmum Age of Admission of Children to Industrial Employment

การยกเลิกการใช้แรงงานเด็กให้เป็นผล ซึ่งครอบคลุม อนุสัญญานับที่ 138 ว่าด้วยอายุขั้นต่ำ (Minimum Age) ค.ศ.1973

ข. Recommendation No.146 Concerning Age for Admission to Employment

อนุสัญญานับที่ 111 ว่าด้วยการเลือกปฏิบัติ (การจ้างงานและอาชีพ) (Discrimination (Employment and Occupation)) ค.ศ.1958 ข้อแนะนำ (Recommendation)

ค. Convention No.10 Concerning the Age for Admission of Children to Employment in Agricultr

อนุสัญญานับที่ 182 ว่าด้วยรูปแบบที่เลวร้ายที่สุดของการใช้แรงงานเด็ก (Worst Forms of Child Labour) ค.ศ.1999

3. มาตรฐานระหว่างประเทศที่ให้การคุ้มครองสิทธิเด็กโดยตรง

เด็กเป็นสิ่งที่สำคัญที่ประชาคมระหว่างประเทศต่างตระหนัก สิทธิถึงความสำคัญและให้ความคุ้มครอง ซึ่งพัฒนาการในการคุ้มครองเด็กได้มีการพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ จากตั้งแต่ไม่ได้มีฐานะเป็นกฎหมายจนกระทั่งเป็นกฎหมายที่ทุกประเทศจะต้องปฏิบัติตามพันธกรณี

ประชาคมระหว่างประเทศต่างเล็งเห็นถึงความสำคัญในการปกป้องคุ้มครองสิทธิเด็กเป็นอย่างยิ่ง จนองค์ การสันนิบาตชาติได้ประกาศปฏิญญาว่าด้วยสิทธิเด็กหรือที่เรียกว่าปฏิญญาเจนีวา (1924 (Declaration of Geneva, 1924)) เมื่อมีการจัดตั้งองค์การสหประชาชาติได้มีการประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (The Universal Declaration of Human Rights) เมื่อปี 1948 (พ.ศ.2491) แล้วต่อมาในปี 1959 (พ.ศ.2502) องค์การสหประชาชาติได้พัฒนาและประกาศปฏิญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (The United Nations Declaration on the Rights of the Child 1959) แต่ปฏิญญาฯ ไม่มีผลผูกพันเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ ต่อมาจนถึง ค.ศ.1989 (พ.ศ.2532) สหประชาชาติจึงได้พัฒนา การคุ้มครองเด็กให้เป็นกฎหมายระหว่างประเทศในรูปของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child 1989) (สิวาพร ครอบอนันต์, 2551, หน้า 45)

3.1 ปฏิญญาแห่งกรุงเจนีวา ค.ศ.1924 (Declaration of Geneva, 1924)

ปฏิญญาแห่งกรุงเจนีวา ค.ศ.1924 (Declaration of Geneva, 1924) ในคำปรารภของปฏิญญานี้ได้ กำหนดว่า “มนุษยชาติเป็นหนึ่งสิ่งที่ดีที่สุดที่จะต้องมอบให้แก่เด็ก” ประกอบกับเนื้อหาของปฏิญญาได้กำหนดหลักการพื้นฐานสำหรับสวัสดิภาพและการคุ้มครองเด็กไว้ 5 ประการ ได้แก่ เด็กจะต้องได้รับการพัฒนาตามสภาวะปกติทั้งทางร่างกายและจิตใจ เด็กที่หิวจะต้องได้รับอาหาร เด็กที่ป่วยจะต้องได้รับการบำบัดรักษา หรือเด็กกำพร้าจะต้องได้รับที่อยู่อาศัยและความช่วยเหลือ เป็นต้น ซึ่งเห็น ได้ว่าหลักการพื้นฐานเหล่านี้เป็นเพียงสิ่งที่มีความจำเป็นต่อร่างกายและการเจริญเติบโตของเด็กตามสภาวะปกติเท่านั้น” โดยเนื้อหาของปฏิญญามีได้กล่าวถึงความต้องการของเด็กอย่างเป็นพิเศษไว้แต่อย่างใด นอกจากนี้ข้อความในปฏิญญาดังกล่าวใช้คำว่า “เด็กจะต้องได้รับ...” ซึ่งเท่ากับว่าเด็กเป็นบุคคลที่ต้องถูกคุ้มครอง (Object) มิใช่บุคคลผู้ทรงสิทธิโดยตัวเด็กเอง (Subject) อย่างไรก็ตามปฏิญญานี้ยังคงมีความสำคัญเพราะถือได้ว่าเป็นตราสารระหว่างประเทศฉบับแรกที่ได้รับรองว่าเด็กจะต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่และการช่วยเหลือเป็นพิเศษ

3.2 ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ.1948 (Declaration of the Rights of the Child 1948)

ในปี ค.ศ.1939 ได้เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้นทำให้สันนิบาตชาติ หดบทบาทลง ด้วยเหตุนี้ปฏิญญาแห่งกรุงเจนีวา ค.ศ.1924 ก็หมดความหมายไปเช่นกัน แต่ หลังจากนั้น ได้ก่อตั้งองค์การสหประชาชาติขึ้น จึงมีการนำปฏิญญาแห่งกรุงเจนีวามาพิจารณาใหม่ และต่อมาสมัชชาใหญ่สหประชาชาติก็ได้ลงมติยอมรับปฏิญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ.1948 ซึ่งปฏิญญานี้ยังคง

หลักการและเนื้อหาของปฏิญญาแห่งกรุงเจนีวา ค.ศ.1924 ไว้โดยเพิ่มเติมเนื้อหา บางส่วนเท่านั้น ในปฏิญญาดังกล่าวได้กำหนดหลักการพื้นฐานไว้ 7 ประการ ได้แก่ เด็กจะต้องได้รับความคุ้มครอง โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา สัญชาติ หรือความเชื่อ เด็กจะต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่ จากครอบครัว เด็กที่หิวจะต้องได้รับอาหาร เด็กที่ป่วยจะต้องได้รับการพยาบาล เป็นต้น ซึ่งสิทธิเหล่านี้ถือว่ามี ความจำเป็นต่อร่างกายและการเจริญเติบโตของเด็กตามสภาวะปกติ

3.3 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ.1959 (United Nations Declaration of the Right of the Child 1959) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ.1959 จัดทำโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนของคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมมีข้อความยืนยันไว้หนักแน่นถึงสิทธิต่าง ๆ ที่จะทำให้ เด็กสามารถพัฒนาตนเองตามสภาวะปกติทั้งทางร่างกายและจิตใจ ประกอบด้วยหลักการ 10 ข้อ และเป็นที่น่าสังเกตว่าปฏิญญานี้ได้รับรองสิทธิเด็กให้สามารถมีสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง เป็นฉบับแรก กล่าวคือ เด็กมีสิทธิที่จะมีชื่อและมีสัญชาตินับ แต่ถือกำเนิด เป็นต้น และที่สำคัญปฏิญญานี้มีลักษณะเด่นอีกประการหนึ่ง คือ ในอารัมภบทของ ปฏิญญาได้กล่าวรับรองสิทธิเด็กทั้งก่อน และหลังกำเนิด ซึ่งในภายหลังไม่ปรากฏตราสารฉบับใดได้กล่าวรับรองสิทธิไว้เช่นนี้อีก อย่างไรก็ตาม อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ.1989 ได้กล่าวยืนยันถึงหลักการของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ.1959 ในเรื่องของการให้การคุ้มครองทางกฎหมายต่อเด็กทั้งก่อนและหลังกำเนิด ทั้งนี้ เนื่องจากอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กต้องการให้รัฐภาคีคำนึงถึงหลักการให้การคุ้มครองทางกฎหมายแก่เด็กทั้งก่อนและหลังกำเนิดด้วย

3.4 ปฏิญญาโลกว่าด้วยความอยู่รอด การปกป้องและการพัฒนาเด็ก ค.ศ.1990 (World Declaration on the Survival, Protection and Development of Children 1990)

สาระสำคัญของปฏิญญาดังกล่าวได้เรียกร้องให้ผู้นำประเทศตระหนักถึงภาระหน้าที่และสร้างพันธะผูกพันในการส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของความเป็นมนุษย์ของเด็ก โดยกำหนดความผูกพันที่จะให้ความสำคัญเป็นลำดับแรกแก่สิทธิของเด็ก ความอยู่รอด การปกป้องและการพัฒนาเด็ก ทั้งนี้ โดยการรับรองให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติการเพื่ออนุวัติการปฏิญญาโลกดังกล่าวเพื่อเป็นกรอบสำหรับการดำเนินงานที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงมากขึ้นในระดับประเทศและในระดับระหว่างประเทศ ซึ่งในแผนปฏิบัติการดังกล่าวนี้ได้ กำหนดวิธีการปฏิบัติเป็นพิเศษเพื่อความอยู่รอดของเด็ก การปกป้องและการพัฒนาเด็ก โดยให้คำนึงถึงอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ.1989 สุขภาพเด็ก อาหาร และโภชนาการ บทบาทของสตรี สุขภาพมารดา การวางแผนครอบครัว บทบาทของครอบครัว

การศึกษาขั้นพื้นฐานและการรู้หนังสือ เด็กที่ตก อยู่ในสภาวะลำบากเป็นพิเศษและการปกป้องเด็ก ในสถานการณ์ความขัดแย้งของอาวุธ เป็นต้น

อย่างไรก็ดี การให้การคุ้มครองสิทธิเด็กที่อยู่ในรูปของปฏิญญา นี้เป็นเพียงคำประกาศ หลักการทั่วไปที่ประเทศต่าง ๆ ยอมรับ แต่ไม่มีข้อผูกพันที่จะต้องปฏิบัติตาม ดังนั้น เพื่อให้ หลักการ ในปฏิญญาได้รับการปฏิบัติอย่างแท้จริง ที่ประชุมสมัชชาแห่งสหประชาชาติจึงเห็น ความจำเป็นที่จะต้องจัดทำอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กขึ้น (ซูเกียรติ สุวรรณรังษี , 2551, หน้า 55-56)

3.5 อนุสัญญาว่าด้วยเด็กสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child)

สิทธิเด็กได้รับการรับรองในรูปแบบต่าง ๆ โดยองค์การสหประชาชาติมาเป็นเวลา พอสมควรแล้ว และต่อมาได้พัฒนานำหลักการต่าง ๆ มารวบรวมไว้เป็นกฎหมายระหว่างประเทศ ในรูปของอนุสัญญาคือ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child: CRC) เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 1989/2532 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 2 กันยายน 1990/2533 อนุสัญญาว่า ด้วยสิทธิเด็กมีหลักการที่สำคัญว่า เด็กทุกคนมีสิทธิต่าง ๆ คิดตัวมาตั้งแต่เกิดและประเทศสมาชิก ของอนุสัญญานับนี้ต้องดำเนิน มาตรการต่าง ๆ เพื่อให้การปกป้องคุ้มครองและส่งเสริมการใช้ สิทธิของเด็กอย่างเต็มที่และอย่างน้อยต้องเป็นไปตามมาตรฐานของอนุสัญญาฯ ซึ่งได้รับการ ยอมรับทั่วโลกว่าข้อกำหนดต่าง ๆ ในอนุสัญญาฯ เป็นมาตรฐานขั้นต่ำในการดูแลคุ้มครองเด็ก ปัจจุบันอนุสัญญานับนี้มีภาคีสมาชิ กถึง 195 ประเทศ คงเหลือเพียง 2 ประเทศเท่านั้นที่ยังไม่เข้า เป็นภาคีสมาชิกคือประเทศโซมาเลียและสหรัฐอเมริกา ในส่วนของประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคี สมาชิกอนุสัญญานี้เมื่อวันที่ 27 มีนาคม 1992 และมีผลใช้บังคับกับประเทศไทยในฐานะเป็น กฎหมายระหว่างประเทศเมื่อวันที่ 26 เมษายน ค.ศ.1992

พัฒนาการของการคุ้มครองสิทธิเด็ก สิทธิเด็กเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชนแต่เด็กเป็น กลุ่มคนที่ต้องการการปกป้องคุ้มครองมากกว่าคนทั่วไปเนื่องจากความสามารถของสภาวะทาง ร่างกายและสติปัญญาของเด็กเองที่ไม่เท่าเทียมกับผู้ใหญ่จึงต้องได้รับการคุ้มครองเป็น กรณีพิเศษ เพื่อให้พัฒนาการและเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าต่อสังคม ในประชาคม ระหว่างประเทศเห็นความสำคัญในการปกป้องคุ้มครองสิทธิเด็กเป็นอย่างยิ่งดังนั้นในปี พ.ศ. 1924/2467 องค์การสันนิบาตชาติได้ประกาศปฏิญญาว่าด้วยสิทธิเด็กหรือที่เรียกว่า ปฏิญญาเจนีวา (The Declaration of Geneva, 1924) เมื่อมีการจัดตั้งองค์การสหประชาชาติได้มีการประกาศปฏิญญา สากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (The Universal Declaration of Human Rights) เมื่อปี 1948/2491 แล้ว ต่อมาในปี 1959/2502 องค์การสหประชาชาติได้พัฒนาและประกาศปฏิญญาว่า ด้วยสิทธิเด็ก (The

United Nations Declaration on the Rights of the Child 1959) แต่ปฏิญญาไม่มีผลผูกพันเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ ต่อมาจนถึงปี 1989/2532 สหประชาชาติจึงได้พัฒนาการคุ้มครองเด็กให้เป็นกฎหมายระหว่างประเทศในรูปของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child, 1989) ซึ่งอยู่ในรูปแบบปัจจุบันใน ค.ศ.2000/2533 องค์การสหประชาชาติได้จัดทำตราสารทางกฎหมายระหว่างประเทศอีก 2 ฉบับ ในรูปแบบของพิธีสารต่อทำอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก คือ พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเรื่องความเกี่ยวข้องของเด็กในความขัดแย้งกันด้วยกำลังอาวุธ (Optional Protocol on the involvement of Children in Armed Conflict) และพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเรื่องการค้าเด็ก การค้าประเวณีเด็กและสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็ก (Optional Protocol on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography)

ในปัจจุบันถือว่าอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและพิธีสารต่อทำทั้งสองฉบับเป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่มีผลสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิเด็ก อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเป็นอนุสัญญาที่มีประเทศต่าง ๆ เข้าเป็นภาคีสมาชิกมากกว่าอนุสัญญาอื่นทุกฉบับ ส่วนพิธีสารทั้งสองฉบับนั้นอยู่ระหว่างการเปิดให้ลงนามและให้สัตยาบัน ดังได้กล่าวแล้วว่า อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กมีหลักการสำคัญสองประการคือ

1. สิทธิของเด็กนั้นไม่ใช่เรื่องของรัฐหรือใครให้กับเด็ก แต่เป็นสิทธิของเด็กทุกคนที่มีติดตัวมาตั้งแต่เกิด ซึ่งอนุสัญญาใช้คำว่า “สิทธิติดตัว” (Inherent rights) ดังนั้น เด็กจึงเป็นผู้มีสิทธิที่ไม่มีผู้ใดสามารถไปตัดทอนหรือจำกัดการใช้สิทธิอันชอบธรรมของเด็กหรือละเมิดสิทธิของเด็กได้
2. ในการดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเด็ก จะต้องคำนึงถึงสิทธิเด็กและที่สำคัญที่สุดคือต้องยึดถือหลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก (The best interest of the child) เป็นข้อพิจารณาในการดำเนินการ

ในการเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กนั้นเป็นประโยชน์โดยตรงต่อประเทศภาคีสมาชิก เพราะเป็นการกำหนดมาตรฐานในการคุ้มครองเด็กขั้นต่ำที่ ประเทศเหล่านั้นจะต้องยกมาตรฐานของตนเองขึ้นให้เท่ากับที่กำหนดในอนุสัญญาฯ หรือสูงกว่า ส่วนประเทศที่มีการคุ้มครองที่สูงกว่าที่อนุสัญญาฯ กำหนดไว้จะได้รับการยกย่องและกระตุ้นให้พัฒนาการคุ้มครองเด็กให้สูงขึ้น เหตุที่เป็นประโยชน์โดยตรงต่อประเทศภาคีสมาชิก เพราะ การคุ้มครองเด็กอย่างน้อยตามมาตรฐานขั้นต่ำของอนุสัญญาฯ เป็นการรับประกันว่า เด็กทุกคนที่อยู่ในเขตอำนาจของรัฐนั้นจะได้มีอัตราการอยู่รอดที่สูง ได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจในระดับที่เด็กจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสามารถและมีสุขภาพกายแข็งแรงและมีสุขภาพจิตดี เด็กต้องไม่ถูกนำไปใช้แรงงานก่อนวัยอันควรซึ่งขัดขวางการพัฒนาการทางการศึกษาของเด็กและต้องไม่ถูกนำไปใช้

ประโยชน์โดยมิชอบไม่ว่าในการค้าประเวณี ในการใช้ประโยชน์ทางเพศหรือทางด้านอื่น ๆ อันเป็นการทำลายชีวิตและอนาคตของเด็กโดยตรง และให้เด็กได้มีส่วนร่วมตามระดับความสามารถซึ่งเป็นการพัฒนาเด็กให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีต่อไป เนื่องจากเด็กเป็นทรัพยากรมนุษย์ของประเทศในอนาคตการพัฒนาเด็กซึ่งเป็นสิ่งที่มีค่าที่สุดของประเทศให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีความสามารถเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าและทำประโยชน์ให้ต่อประเทศชาติทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศนั้น ๆ และจำเป็นอย่างยิ่งต่อการแข่งขันกันทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ในสังคมโลกทุกวันนี้ที่ประชากรทุกคนในประเทศต้องมีส่วนร่วมในการร่วมกันพัฒนาและรับผิดชอบในการแข่งขันด้วยการทำหน้าที่ของแต่ละคนให้ดีที่สุด

หากเด็กไม่ได้รับการคุ้มครองตามมาตรฐานที่ดีของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก เด็กจะเติบโตขึ้นมาอย่างไรคุณภาพแทนที่จะเติบโตเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของสังคมอาจมีจำนวนหนึ่งที่ถูกกระทำให้ต้องกลับมาเป็นภาระเช่นเป็นผู้ป่วยโรคเอดส์ให้สังคมต้องดูแล หรือเด็กที่กระทำความผิดและมีการจัดการไม่คำนึงถึงสิทธิเด็กทำให้เด็กเติบโตไปเป็นอาชญากรทำให้สังคมต้องมีภาระในการปราบปราม กรณีเหล่านี้จะทำให้ไม่สามารถพัฒนาประเทศได้อย่างเต็มที่และจะทำให้สังคมและทรัพยากรของประเทศนั้นอ่อนแอและตกเป็นรองประเทศอื่น ๆ ในการแข่งขันเพื่อความอยู่รอดและการพัฒนาของประเทศนั่นเอง

คำว่า “เด็ก” ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในตราสารทางกฎหมายระหว่างประเทศต่าง ๆ ว่าหมายความถึงบุคคลทุกคนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กให้คำนิยาม “เด็ก” ไว้ในข้อ 1 ว่า “เพื่อความมุ่งประสงค์ของอนุสัญญานี้ เด็กหมายถึง มนุษย์ทุกคนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี เว้นแต่จะบรรลุนิติภาวะก่อนหน้านั้นตามกฎหมายที่ใช้บังคับแก่เด็กนั้น”

จากคำนิยามดังกล่าวมนุษย์ทุกคนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี อยู่ในความหมายของคำว่าเด็กทั้งสิ้น เว้นแต่จะบรรลุนิติภาวะตามกฎหมายของแต่ละประเทศที่ใช้อยู่ เช่น ในกรณีของประเทศไทย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ว่าด้วยบุคคล มาตรา 19 กำหนดว่า บุคคลจะบรรลุนิติภาวะเมื่ออายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ แต่หากบุคคลนั้นได้ทำการสมรสก่อนอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์โดยผู้เยาว์ฝ่ายชายมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์ และฝ่ายหญิงมีอายุ 15 ปีบริบูรณ์ ตามมาตรา 20 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บุคคลนั้นเป็นผู้บรรลุนิติภาวะตามกฎหมาย

ดังนั้น หากเด็กที่อายุยังไม่เกิน 18 ปี แต่ได้ทำการสมรสก่อนและเข้าเงื่อนไขตามกฎหมายที่ถือว่าเด็กนั้นพ้นจากสภาพความเป็นเด็กและบรรลุนิติภาวะตามกฎหมาย จะไม่อยู่ในความคุ้มครองของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กอีกต่อไป และดังที่ได้กล่าวแล้วอนุสัญญานี้เป็นอนุสัญญานี้ที่มี

ประเทศเข้าเป็นภาคีสมาชิกมากที่สุดในโลก คือ 195 ประเทศ และข้อผูกพันในการเป็นภาคีสมาชิกของอนุสัญญา คือ การยอมรับที่จะปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศฉบับนี้ ดังนั้น คำจำกัดความ “เด็ก” ในกฎหมายของทั้ง 195 ประเทศ จะต้องมีความหมายเช่นเดียวกับอนุสัญญานี้ทำให้ความหมายของคำว่าเด็กนั้นเป็นความหมายสากลที่ต้องเหมือนกันทั่วโลก

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็กทุกคนในโลก โดยได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ (ซึ่งหมายความว่าประเทศอาจกำหนดสิทธิและการคุ้มครองสูงกว่าที่กำหนดไว้ในอนุสัญญานี้ได้ แต่จะต่ำกว่าที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาไม่ได้)

อนุสัญญาฯ ได้กำหนดว่ารัฐภาคีสมาชิกต้องเคารพและคุ้มครองสิทธิเด็กทุกคนที่อยู่ในเขตอำนาจของตนไม่ว่าจะเป็นคนสัญชาติของประเทศนั้นหรือไม่ ที่อยู่ภายในเขตอำนาจของตนโดยไม่เลือกปฏิบัติในทุกรูปแบบ โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น ต้นกำเนิดทางชาติพันธุ์ หรือสังคม ทรัพย์สิน ความทุพพลภาพ การเกิดหรือสถานะอื่น ๆ ของเด็ก หรือ บิดามารดา หรือผู้ปกครองตามกฎหมาย (ข้อ 2) การไม่เลือกปฏิบัตินั้นไม่ได้หมายความว่ารัฐจะต้องปฏิบัติต่อเด็กทุกคนเหมือนกันหมด หากเด็กกลุ่มใดไม่สามารถใช้สิทธิเช่นเดียวกับเด็กอื่น เพราะสภาวะทางร่างกาย จิตใจ หรือสังคม เช่นเด็กพิการทางร่างกายหรือทางสมอง เด็กเร่ร่อน ยากจน เป็นต้น รัฐอาจจัดบริ การให้เด็กเหล่านี้เป็นกรณีพิเศษ เพื่อช่วยให้เด็กกลุ่มนี้ได้ใช้สิทธิเท่าเทียมกับเด็กอื่น ๆ หลักการนี้ได้มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ. 2540 มาตรา 30 วรรคสาม ซึ่งกำหนดว่า “มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและ เสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม...” อนุสัญญาฯ ยังได้กำหนดว่าในการกระทำทั้งปวงที่เกี่ยวกับเด็ก ... ผลประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นลำดับแรก “In all actions concerning children,... the best interests of the Child shall be a primary consideration” (ข้อ 3 วรรคแรก)อนุสัญญาฯ กำหนดพันธกรณีให้ประเทศภาคีสมาชิกคุ้มครองสิทธิเด็ก โดยแยกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 4 ประเภท

1. สิทธิในการมีชีวิตและการอยู่รอด

สิทธิในการมีชีวิตและการอยู่รอดคือ สิทธิของเด็กที่คลอดออกมาแล้ว จะต้องมีชีวิตอยู่รอดอย่างปลอดภัย อนุสัญญาฯ กำหนดว่ารัฐภาคีรับรองว่าเด็กทุกคนมีสิทธิที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดที่จะมีชีวิต และรัฐภาคีต้องประกันอย่างเต็มที่เท่าที่จะทำได้ให้มีการอยู่รอดและการพัฒนาของเด็ก (ข้อ 6) เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการเลี้ยงดูไม่ว่าโดยบิดา มารดา ญาติพี่น้องหรือรัฐ เพื่อให้อยู่รอดและเจริญเติบโต และมีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีเพียงพอตามฐานะซึ่งหากครอบครัวไม่สามารถจะดำเนินการได้ตามมาตรฐานขั้นต่ำ รัฐต้องเข้าไปให้การช่วยเหลือ เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการบริการ

ด้านสุขภาพให้พ้นจากโรคภัยต่าง ๆ ที่จะทำให้เด็กเสียชีวิตหรือพิการ เช่น การมีสิทธิที่จะได้รับวัคซีนป้องกันโรคต่าง ๆ การตรวจรักษาและการบริการด้านสาธารณสุขอื่น ๆ มีที่อยู่อาศัย ไม่ถูกทอดทิ้งให้เป็นเด็กเร่ร่อน สิทธิที่จะได้รับอาหารในปริมาณที่เพียงพอและสะอาด สิทธิที่จะมีชื่อและสิทธิที่จะได้มีสัญชาติ เรื่องการได้สัญชาติมีการเข้าใจว่าเด็กจะต้องได้รับสัญชาติของประเทศที่เด็กนั้นเกิด ซึ่งไม่ได้หมายความว่าเช่นนั้นเสมอไป แต่หมายความว่าเด็กทุกคนต้องไม่เกิดมาเป็นผู้ไร้สัญชาติ รัฐบาลจะต้องดำเนินการให้เด็กมีสัญชาติใดสัญชาติหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็สัญชาติของบิดาหรือของมารดา หรือของประเทศที่เด็กนั้นเกิดก็ตาม เพราะการเป็นเด็กที่ไร้สัญชาติจะมีผลกระทบต่อชีวิตของเด็กนั้นอย่างร้ายแรงและเป็นเวลายาวนาน บางประเทศไม่ให้สัญชาติของตนต่อเด็กที่เกิดจากบิดามารดาชาวต่างประเทศ แม้ว่าจะเกิดในประเทศ แต่รัฐนั้นต้องจัดระบบการทำหลักฐานการเกิดเพื่อให้เด็กนั้นมีสิทธิที่จะไปยืนยันสัญชาติของตนได้กับประเทศที่เด็กนั้นมีสิทธิ

ประเทศไทยก็จัดอยู่ในประเทศที่ไม่ให้สัญชาติไทยกับเด็กที่มีบิดามารดาเป็นชาวต่างประเทศทั้งคู่ แม้ว่าจะเกิดในประเทศไทยก็ตาม (พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ.2508, พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง ฯ) แต่เด็กนั้นมีสิทธิได้รับสัญชาติอื่นตามบิดาหรือมารดาซึ่งเป็นไปตามกฎหมายของประเทศที่บิดาและมารดาเด็กมีสัญชาติจะกำหนดไว้และรัฐต้องจัดทำหลักฐานเพื่อให้เด็กนั้นได้รับสัญชาตินั้น ๆ ตามบิดาหรือมารดา ตามกฎหมายว่าด้วยสัญชาติของไทย เด็กที่เกิดจากบิดาหรือมารดาที่มีสัญชาติไทยไม่ว่าจะเกิดที่ใดในโลก มีสิทธิที่จะได้รับสัญชาติไทยตามกฎหมายด้วย ซึ่งในกรณีดังกล่าวอนุสัญญาฯ ข้อ 7 ได้กำหนดไว้ว่า “เด็กจะได้รับการจดทะเบียนทันทีหลังเกิดและมีสิทธิที่จะมีชื่อนับแต่เกิดและสิทธิที่จะได้สัญชาติ และเท่าที่จะเป็นไปได้ สิทธิที่จะรู้จักและได้รับการดูแลเลี้ยงดูจากบิดามารดาของตน ” รัฐบาลก็ต้องให้หลักประกันในการส่งเสริมสิทธิ เช่นว่านั้นภายใต้กฎหมายสัญชาติของรัฐและภายใต้การผูกพันตามตราสารระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเด็กนั้นจะตกเป็นผู้ไร้สัญชาติ ในเรื่องของการเลี้ยงดู นั้นอนุสัญญาฯ เน้นการเลี้ยงดูและความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและบิดามารดาอย่างมาก โดยกำหนดให้รัฐภาคีให้หลักประกันว่าเด็กจะต้องไม่ถูกแยกจากบิดามารดาโดยขัดกับความประสงค์ของบิดามารดา เว้นแต่การแยกเด็กนั้นจะเป็นไปตามกฎหมายซึ่งสามารถตรวจสอบได้โดยศาลและเป็นกรณีจำเป็นที่จะต้องแยกเด็กออกมาเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กเอง เมื่อมีการทำร้ายใช้เด็กในทางที่ผิดหรือเด็กถูกบิดามารดาทอดทิ้ง ทั้งนี้เพราะโดยหลักการแล้วบุคคลที่จะเลี้ยงดูเด็กได้ดีที่สุดคือ บิดาและมารดา ร่วมกัน ซึ่งเป็นไปตามข้อเท็จจริงตามธรรมชาติที่ว่าไม่มีใครรักและหวังดี ต่อเด็กเกินไปกว่าบิดามารดาของเด็กนั้น

ยกเว้นกรณีที่บิดาหรือมารดาของเด็กมีปัญหาอย่างอื่นทำให้ไม่สามารถดูแลเด็กหรือ บางครั้งกลับทำร้ายเด็กเอง ตัวอย่างเช่น บิดามารดาติดยาเสพติดหรือสุราแล้วมาทำร้ายลูกหรือ ละเลยไม่ดูแลเด็ก การขายลูกให้ค้าประเวณี การให้ลูกไปจำห นายยาเสพติด เป็นต้น ดังนั้นโดย หลักการแล้วเด็กมีสิทธิที่จะได้รับการดูแลจากทั้งบิดาและมารดาทั้งสองคน หากรัฐจะต้องเข้าไป แยกเด็กออกมาดูแลโดยรัฐต้องเป็นกรณีที่เด็กนั้นจะตกอยู่ในอันตรายหรือถูกทอดทิ้งและต้อง เป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กนั่นเอง

หากเด็กไม่สามารถอยู่กับทั้งบิดาหรือมารดาได้ เพราะบิดามารดาแยกกันอยู่ เช่น การหย่า ในกรณีเช่นนี้จะต้องกำหนดที่อยู่ของเด็กว่าจะให้เด็กอยู่กับใครและทุกฝ่ายจะต้องได้รับโอกาสที่จะ แสดงความคิดเห็นรวมทั้งตัวเด็กเองด้วย การแยกกันอยู่ของบิดาและมารดา ซึ่งทำให้เด็กต้องแยกไป อยู่กับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือจากทั้งสองโดยรัฐนำมาดูแล เด็กยังมีสิทธิที่จะรักษาความสัมพันธ์ส่วนตัว และการติดต่อโดยตรงกับบิดาและมารดาที่เด็กไม่ได้อยู่ด้วยอย่างสม่ำเสมอ เว้นแต่การติดต่อ สัมพันธ์นั้นจะขัดกับประโยชน์สูงสุดของเด็กนั่นเอง (ข้อ 9) นอกจากนี้รัฐยังต้องใช้ความพยายาม เพื่อให้หลักประกันว่าหลักการที่ว่าทั้งบิดาและมารดาที่มีความรับผิดชอบร่วมกันในการเลี้ยงดูและ พัฒนาการของเด็ก (ข้อ 18) ในการที่รัฐอนุญาตให้มีการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม รัฐจะต้องให้ หลักประกันว่าประโยชน์สูงสุดของเด็กจะเป็นข้อพิจารณาที่สำคัญที่สุดในเรื่องการรับ เด็กเป็นบุตร บุญธรรม (ข้อ 21) และต้องใช้ความระมัดระวังอย่างเต็มที่ไม่ให้เด็กถูกทำร้ายหรือถูกนำไปใช้ ประโยชน์โดยมิชอบในด้านต่าง ๆ โดยใช้การรับบุตรบุญธรรมบังหน้า

2. สิทธิในการได้รับการปกป้องคุ้มครอง

เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองในทุกรูปแบบที่จะเป็นอันตรายต่อเด็ก ไม่ว่าจะเป็น การคุ้มครองจากการถูกทำร้ายทั้งทางร่างกาย จิตใจและทางเพศ ซึ่งรวมทั้งการล่วงละเมิดทาง เพศกับหรือการแสวงหาประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ จากเด็ก เช่น การค้าประเวณีเด็ก การขายเด็ก การนำเด็กไปใช้ขอตาน ไม่ว่าจะโดยบิดา มารดา ผู้ปกครองเด็กหรือโดยบุคคลอื่น เด็กที่ลี้ภัยจาก อันตรายเข้ามาในประเทศของรัฐภาคีจะต้องได้รับการคุ้มครองและช่วยเหลือ เด็กพิการทั้งทาง ร่างกายและจิตใจมีสิทธิได้ใช้ชีวิตที่ดีอย่างมีศักดิ์ศรีและได้รับการส่งเสริมให้พึ่งพาตนเองกับมีส่วนร่วม ในชุมชน เด็กมีสิทธิได้รับการคุ้มครองจากโรคภัยต่าง ๆ ตามมาตรฐานสาธารณสุขที่ดีที่สุด เท่าที่จะเป็นไปได้ จะต้องไม่มีเด็กคนถูกตัดออกจากการได้รับการบริการสาธารณสุข เด็กมีสิทธิที่จะ ได้รับการปกป้องคุ้มครองจากการใช้แรงงาน โดยห้ามการใช้แรงงานเด็กที่อายุต่ำกว่าอายุขั้นต่ำที่ ให้ทำงานได้ ซึ่งปัจจุบันกฎหมายแรงงานของไทยกำหนดตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงานห้ามเด็ก ที่อายุยังไม่เกิน 15 ปี บริบูรณ์ทำงาน ส่วนเด็กที่อายุเกิน 15 ปี และทำงานได้การทำงานของเด็กร้อง

ไม่เป็นงานที่อันตราย ต้องไม่ขัดขวางการศึกษาของเด็กหรือเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ร่างกาย จิตใจ ศิลธรรม หรือพัฒนาการทางสังคมของเด็ก ก ในส่วนของยาเสพติดเด็กมีสิทธิได้รับการคุ้มครองจากการใช้ยาเสพติดในทุกรูปแบบและมีสิทธิได้รับการปกป้องคุ้มครองจากการถูกใช้ในการผลิตหรือการค้ายาเสพติด เด็กมีสิทธิได้รับการคุ้มครองจากรัฐและสังคมจากการถูกนำไปใช้ประโยชน์ทางเพศหรือการล่วงละเมิดทางเพศในทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการชักชวนหรือข่มขู่ให้เข้าร่วมกิจกรรมทางเพศ การค้าประเวณีหรือการเข้าไปมีส่วนในสื่อลามกเด็ก การลักพาตัว การค้าเด็กในทุกรูปแบบ เด็กมีสิทธิได้รับการปกป้อง คุ้มครองจากการถูกนำไปใช้ในการสู้รบด้วยกำลังอาวุธ ซึ่งแต่เดิมอนุสัญญาได้กำหนดอายุขั้นต่ำไว้ที่ 15 ปี แต่ต่อมาได้กำหนดในพิธีสารของอนุสัญญานี้ได้ขยายอายุขั้นต่ำเป็น 18 ปี

เด็กที่ตกเป็นผู้ต้องหามีสิทธิหลายประการคือ เด็กจะต้องไม่ถูกลงโทษด้วยความทารุณ โหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม และเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี จะต้องไม่ถูกลงโทษด้วยการประหารชีวิตหรือด้วยการจำคุกตลอดชีวิตโดยไม่มีโอกาสได้รับการปล่อยตัว เด็กที่ถูกจับกุม คမ်းขัง จะต้องถูกควบคุมตัวหรือ ขังแยกจากผู้ใหญ่ เพื่อป้องกันการเรียนรู้ถ่ายทอดพฤติกรรมจากผู้ต้องขังหรือนักโทษที่เป็นผู้ใหญ่และเป็นการป้องกันมิให้เด็กถูกข่มเหง รังแก บังคับจิตใจ หรือตกอยู่ในอิทธิพลของผู้ ต้องขังที่เป็นผู้ใหญ่ นอกจากนั้นสถานคุมขังผู้ใหญ่อาจไม่เหมาะสมกับเด็ก และเด็กที่ถูกจับกุมคุมขังมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายและด้านอื่นโดยเร็ว นอกจากนั้นเด็กที่เป็ผู้ถูกกระทำจากการถูกทอดทิ้ง การหาประโยชน์โดยมิชอบหรือทำร้ายและการล่วงละเมิด การทรมานหรือการลงโทษโดยโหดร้าย ทารุณหรือโดยไร้มนุษยธรรม มีสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือฟื้นฟูสภาพร่างกาย จิตใจและให้กลับคืนสู่สังคมที่ดีได้อีกด้วย

3. สิทธิในการพัฒนา

สิทธิในการพัฒนาตนเองของเด็กเน้นทั้งด้านการพัฒนาทางร่างกายและสติปัญญา การพัฒนาทางด้านร่างกาย อนุสัญญาฯ เน้นที่การเลี้ยงดูเด็กโดยพ่อแม่หรือในบางกรณีโดยรัฐและระบบ แต่เด็กมีสิทธิที่จะมีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่เพียงพอต่อการพัฒนาการของเด็กทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ศิลธรรมและทางสังคม เด็กมีสิทธิได้รับการบริการสาธารณสุขและการตรวจรักษา เพื่อให้เด็กพ้นจากโรค ภัยที่ป้องกันรักษาได้และไม่ให้โรคภัยดังกล่าวเป็นอุปสรรคต่อพัฒนาการของเด็ก เด็กมีสิทธิที่ได้ และที่สำคัญอย่างยิ่งคือสิทธิของเด็กที่จะได้รับการศึกษา อันเป็นพื้นฐานและมาตรการที่จำเป็นต่อการพัฒนาของเด็ก อนุสัญญานี้เห็นว่าเด็กมีสิทธิได้รับการศึกษาเพื่อให้เด็กได้พัฒนาบุคลิกภาพ ความสามารถพิเศษ และความสามารถทางด้านร่างกายและจิตใจของเด็ก ให้เต็มศักยภาพของเด็กแต่ละคนให้เด็กได้พัฒนาความเคารพต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน

เป็นการเตรียมเด็กให้มีชีวิตและมีความรับผิดชอบต่อสังคมที่เสรีด้วยจิตสำนึกแห่งความเข้าใจ
 สันติภาพ ความอดทน ความเสมอภาคทางเพศ และมิตรภาพในหมู่มวลมนุษย์ไม่แยกว่าเป็นกลุ่ม
 ใด ทั้งให้มีความเคารพต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและเคารพต่อบิดามารดา เอกลักษณะทาง
 วัฒนธรรม ภาษาและค่านิยมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นของตนเองและที่แตกต่างไป (ข้อ 29) สิทธิในการศึกษา
 นั้นอยู่บนพื้นฐานที่จะต้องให้เด็กมีโอกาสที่เท่าเทียมกัน โดยรัฐจะต้องจัดการศึกษาภาคบังคับใน
 ระดับชั้นประถมให้ทั่วถึง โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายจากเด็กทุกคน และต้องส่งเสริมการพัฒนาการศึกษา
 ในระดับชั้นมัธยมในรูปแบบที่หลากหลายและการศึกษาวิชาชีพ เพื่อให้เด็กทุกคนมีโอกาสที่เข้า
 ศึกษาได้ โดยรัฐอาจจัดมาตรการที่เหมาะสม เช่น การจัดการศึกษาให้โดยผู้เรียนไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย
 หรือจัดให้มีความช่วยเหลือด้านการเงินเพื่อการศึกษาในกรณีจำเป็นในด้านการศึกษาที่สูงกว่าชั้น
 มัธยมนั้น รัฐต้องจัดให้เด็กทุกคนมีโอกาสที่เท่าเทียมกันตามความสามารถทางสติปัญญาของเด็ก
 และรัฐต้องจัดมาตรการส่งเสริมให้เด็กมาเรียนโดยสมัครใจและลดจำนวนเด็กที่ออกจากโรงเรียน
 กลางคัน อนุสัญญาฯ ครอบคลุมถึงเด็กทุกคนที่อยู่ในเขตอำนาจของรัฐนั้น ไม่ว่าจะมิใช่สัญชาติใดตาม
 หลักการไม่เลือกปฏิบัติ ดังนั้น เด็กไม่ว่าจะมีสัญชาติใด และไม่ว่าการอยู่ในเขตอำนาจของรัฐนั้นจะ
 มีสถานะที่ถูกกฎหมายหรือไม่ก็ตาม ก็มีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาภาคบังคับและมีสิทธิที่จะได้รับ
 โอกาสที่เท่าเทียมกันสำหรับการศึกษาที่สูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ (ข้อ 28) ในส่วนของเด็กที่พิการ
 ในรูปแบบต่าง ๆ รัฐต้องจัดให้เด็กเหล่านี้มีโอกาสที่จะได้รับ การศึกษาอย่างเต็มที่เช่นเดียวกับเด็ก
 ปกติด้วย

4. สิทธิในการมีส่วนร่วม

สิทธิในการมีส่วนร่วมของเด็กในรูปแบบต่าง ๆ เป็นปัญหามากสำหรับประเทศทาง
 ตะวันออกที่มีแนวปฏิบัติในการไม่เปิดโอกาสให้เด็กแสดงความคิดเห็นมากนัก อนุสัญญาฯ เน้นถึง
 สิทธิในการแสดงความคิดเห็นของเด็กโดยเสรีในทุกเรื่องที่มีผลกระทบต่อเด็กและรัฐภาคีต้อง
 ดำเนินมาตรการให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นทั้งต้องให้น้ำหนักต่อความคิดเห็นนั้นตามควรแก่อายุ
 และวุฒิภาวะของเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการทางศาลและทางการบริการที่จะมี
 ผลกระทบต่อเด็ก เด็กต้องได้รับ โอกาสที่จะแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินการนั้นตาม
 กระบวนการที่กฎหมายกำหนดและสิทธิในการแสดงออกของเด็กรวมถึงอิสระในการแสวงหา
 ได้รับหรือส่งต่อข้อมูลและความคิดในทุกรูปแบบและในสื่อทุกประเภท เด็กมีสิทธิที่จะมีเสรีภาพ
 ทางความคิด มโนธรรม และศาสนา สิทธิในการมีส่วนร่วมนี้รวมทั้งสิทธิของเด็กที่จะสมาคมกัน
 โดยสงบ เด็กมีสิทธิที่จะเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะที่มีความมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมเด็กในด้าน
 ต่าง ๆ จะเห็นว่ามาตรการต่าง ๆ และการคุ้มครองเด็กในด้านต่าง ๆ ที่แยกออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ 4

กลุ่มนั้น ไม่ได้แยกจากกันโดยเด็ดขาด แต่มาตรการส่วนมากมี จุดมุ่งหมายในการคุ้มครองเด็กมากกว่า 1 ด้านและส่งเสริมซึ่งกันและกัน เช่น การให้อาหารและที่อยู่อาศัยการเลี้ยงดูโดยบิดามารดา ก็เพื่อสิทธิในชีวิตและความอยู่รอดของเด็ก แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นไปเพื่อพัฒนาการตามวัยของเด็กด้วย การคุ้มครองเด็กในด้านต่าง ๆ

นอกจากเพื่อปกป้องกันเด็กจากอันตรายแล้ว ยังส่งเสริมการพัฒนาการของเด็กโดยเฉพาะด้านการศึกษาด้วย เพื่อไม่ให้อันตรายต่าง ๆ มาเป็นอุปสรรคต่อการศึกษาและพัฒนาของเด็ก และเพื่อไม่ทำให้พัฒนาการของเด็กหยุดชะงัก ในการศึกษาสิทธิของเด็กในอนุสัญญาฯ ว่าด้วยสิทธิเด็กนี้ จึงต้องมอง ในภาพรวมและมีความยืดหยุ่นกันมากกว่าที่จะดูว่ามาตรการใดคุ้มครองด้านใด โดยเฉพาะหลังจากที่ได้จัดทำอนุสัญญาฯ ว่าด้วยสิทธิเด็กและมีประเทศเข้าเป็นภาคีสมาชิกถึง 195 ประเทศ แต่ปรากฏว่ามีปัญหาที่เกิดขึ้นมากคือปัญหาการค้าเด็กและการใช้ประโยชน์จากเด็กในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะทางเพศ กับปัญหาการที่เด็กต้องแก่ไปเกี่ยวข้องกับการสู้รบกันด้วยกำลังอาวุธเพิ่มมากขึ้นและมีความร้ายแรงเพิ่มขึ้น องค์การสหประชาชาติได้จัดทำพิธีสารต่อท้ายอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กอีกสองฉบับใน พ.ศ.2543 หรือ ค.ศ.2000 คือพิธีสารเรื่องความเกี่ยวพันของเด็กในความขัดแย้งกันด้วยกำลังอาวุธและพิธีสารเรื่องการค้าเด็ก การค้าประเวณีเด็กและสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็กซึ่งจะได้นำมากล่าวโดยสังเขปในแต่ละพิธีสารดังนี้

1. พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเรื่องความเกี่ยวพันของเด็กในความขัดแย้งกันด้วยกำลังอาวุธ

พิธีสารฉบับนี้เกิดขึ้นเนื่องจากมีการใช้เด็กมาฝึกการสู้รบและเข้าร่วมในการสู้รบจำนวนมากในความขัดแย้งกันด้วยกำลังอาวุธในที่ต่าง ๆ ทั่วโลก ในขณะที่เด็กยังไม่มีวุฒิภาวะเพียงพอที่จะรักษาตัวเองให้ปลอดภัยและเสี่ยงต่อการถูกทำร้ายหรือถูกฆ่าจากการสู้รบนั้นได้ง่ายกว่าผู้ใหญ่ เด็กมีโอกาสสูงที่จะพิการจากการสู้รบและต้องมีปัญหาไปตลอดชีวิต เด็กยังอาจต้องใช้อาวุธฆ่าคู่ต่อสู้ฝ่ายตรงข้ามซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเนื้อต่อสภาพจิตใจของเด็กในอนาคตเนื่องจากเด็กยังไม่เข้าใจปัญหาที่ทำให้เกิดความขัดแย้งอย่างจริงจังตลอดจนเหตุผลว่าเหตุใดจึงต้องทำร้ายหรือฆ่าฝ่ายมนุษย์ที่อยู่ฝ่ายตรงข้าม นอกจากนั้นการนำเอาเด็กมาเกี่ยวพันในความขัดแย้งกันด้วยกำลังอาวุธไม่ว่าในฐานะใดก็ตามทำให้การพัฒนาการของเด็กลดลง เด็กต้องขาดจากการศึกษาเพื่อมาปฏิบัติหน้าที่ในการสู้รบ และไม่ได้รับการพัฒนาด้านอื่น ๆ การสู้รบได้รับการยอมรับกันทั่วไปว่าไม่ใช่เรื่องสำหรับเด็กควรจะเข้ามาเกี่ยวข้องแต่เป็นเรื่องความขัดแย้งที่เป็นเรื่องของผู้ใหญ่ที่มีวุฒิภาวะพอสมควรแล้วเท่านั้น แต่เนื่องจากอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กได้กำหนดไว้ในข้อ 38 ห้ามการนำเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปีเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรงในการกระทำอันเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน กับห้ามการเกณฑ์เด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี

ประจำการในกองทัพ แต่ปัจจุบันปัญหาการนำเด็กแม่อายุไม่ต่ำกว่า 15 ปีแต่ยังไม่ถึง 18 ปีเข้ามาในกองทัพทำให้เกิดผลกระทบต่อเด็กมากมาย ดังนั้นเพื่อขยายการคุ้มครองเด็กในเรื่องนี้ครอบคลุมไปถึงเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีและมีรายละเอียดที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้นเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการนำเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปีเข้ามาเกี่ยวพันในความขัดแย้งกันด้วย ขกำลังอาวุธ องค์การสหประชาชาติ จึงได้จัดทำพิธีสารฉบับนี้ขึ้น โดยมีหลักการที่สำคัญดังนี้

1) รัฐภาคีจะต้องประกันว่าสมาชิกกองทัพของตนที่อายุไม่ถึง 18 ปี จะไม่มีส่วนร่วมโดยตรงในการสู้รบ

2) รัฐภาคีจะต้องประกันว่าบุคคลที่อายุไม่ถึง 18 ปี จะไม่ถูกคัดเลือกโดยการบังคับให้เข้าร่วมในกองทัพของตน

3) รัฐภาคีจะต้องเพิ่มเกณฑ์อายุขั้นต่ำสำหรับการคัดเลือกบุคคลโดยสมัครใจจากอายุไม่เกิน 15 ปีที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 38

4) หากยังมีการรับสมัครเด็กที่อายุต่ำกว่า 18 ปีที่สมัครใจเข้าร่วมกองทัพแห่งชาติ รัฐภาคีจะต้องประกันว่า การคัดเลือกเช่นนั้นต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจอย่างแท้จริงและต้องเป็นไปด้วยความยินยอมของบิดามารดาหรือของผู้ปกครองตามกฎหมายและต้องได้รับการแจ้งข้อมูลแล้ว นอกจากนี้ทั้งเด็กและบิดามารดาหรือผู้ปกครองต้องได้รับการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ทางทหารอย่างถูกต้องด้วย

5) พิธีสารนี้ไม่ใช่บังคับกับโรงเรียนที่ดำเนินการหรืออยู่ภายใต้การควบคุมของกองทัพที่ให้การศึกษาและพัฒนาเด็ก

ประเทศไทยไม่มีปัญหาในเรื่องการใช้เด็กเข้ามาเกี่ยวพันในการสู้รบเพราะการเกณฑ์ทหารหรือการรับสมัครบุคคลเข้าเป็นทหารใน ประเทศไทยกำหนดเกณฑ์อายุไว้ที่สิบแปดปีบริบูรณ์ และไม่มีการใช้เด็กในการสู้รบ

2. พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเรื่องการค้าเด็ก การค้าประเวณีเด็ก และสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็ก

ปัญหาสำคัญที่แพร่หลายและเป็นอันตรายอย่างยิ่งสำหรับเด็กคือการค้าเด็ก การค้าประเวณีเด็กและสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็ก แม้จะอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กในข้อ 34 และข้อ 35 คุ้มครองเด็กไว้แล้วก็ตาม ซึ่งข้อ 34 ของอนุสัญญาฯ กำหนดว่า

รัฐภาคีรับที่จะคุ้มครองเด็กจากการแสวงประโยชน์ทางเพศและการกระทำทางเพศที่มิชอบทุกรูปแบบเพื่อการนี้ รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งปวง ทั้งมาตรการภายในประเทศและมาตรการทวิภาคีและพหุภาคีเพื่อป้องกัน

(ก) การชักจูง หรือบีบบังคับเด็กให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเพศใด ๆ ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

(ข) การแสวงหาประโยชน์จากเด็กในการค้าประเวณี หรือการกระทำอื่นใดที่เกี่ยวกับเพศที่มีชอบด้วยกฎหมาย

(ค) การแสวงหาประโยชน์จากเด็กในการแสดงลามกอนาจาร และที่เกี่ยวกับสิ่งลามกอนาจาร”

ข้อ 35 ของอนุสัญญาฯ กำหนดไว้ว่า รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งปวง ทั้งในระดับประเทศ ระดับทวิภาคีและพหุภาคี เพื่อป้องกันการลักพา การขาย หรือการลักลอบค้า เด็ก ไม่ว่าจะด้วยวัตถุประสงค์ใด หรือในรูปแบบใด”

นอกจากข้อบททั้งสองแล้วยังมี ข้อ 11 (การโยกย้ายเด็กจากถิ่นฐาน) 21 (การรับบุตรบุญธรรม) 32 (การใช้แรงงานเด็ก) 33 (การคุ้มครองเด็กจากยาเสพติด) และ 36 (การคุ้มครองเด็กจากการแสวงหาประโยชน์ในรูปแบบอื่นที่เป็นอันตรายต่อ อสวัสดีภาพเด็ก) ที่มีไว้เพื่อเป็นการคุ้มครองเด็ก

ปรากฏว่าการขนย้ายเด็กทั้งในประเทศและระหว่างประเทศมีเพิ่มมากขึ้นเพื่อความมุ่งหมายในการค้าเด็ก การนำเด็กไปค้าประเวณีและการนำไปทำสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็ก รวมทั้งมีการท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์ในการใช้บริการ ทางเพศจากเด็ก รวมทั้งการพัฒนาการในการค้าเด็กและการค้าประเวณีเด็กและโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเผยแพร่สื่อลามกเด็ก โดยสื่อสมัยใหม่อย่างการเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต ทำให้สหประชาชาติกังวลอย่างยิ่งถึงการแพร่หลายและความรุนแรงของปัญหาดังกล่าวทั่วโลก และประเทศทั่วไปมีส่วนไม่ ว่าจะในฐานะผู้ให้บริการ หรือผู้ให้บริการ จึงได้จัดทำพิธีสารนี้ขึ้นเพื่อขยายมาตรการที่รัฐภาคีควรดำเนินการเพื่อป้องกันการคุ้มครองเด็กจากการค้าเด็ก การค้าประเวณีเด็กและสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็ก

พิธีสารดังกล่าวมีหลักการสำคัญดังนี้

(1) กำหนดค่านิยมของคำว่าการค้าเด็ก การค้าประเวณีเด็กและสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็ก

(2) กำหนดกรณีที่รัฐภาคีจะต้องบัญญัติให้การกระทำต่าง ๆ ที่เป็นการค้าเด็กซึ่งรวมถึงการค้าเด็กเพื่อแสวงหาประโยชน์ทางเพศ การจัดส่งอวัยวะของเด็กเพื่อผลกำไร และการเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้แรงงาน และการผลิต การแจกจ่าย การเผยแพร่ การนำเข้า การส่งออก การเสนอ การขาย หรือการครอบครองเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวให้เป็นความผิดที่มีโทษทางอาญาอย่างเต็มที่

(3) ต้องกำหนดให้นิติบุคคลที่กระทำการดังกล่าวต้องมีความรับผิดชอบแตกต่างจากความรับผิดชอบของบุคคลธรรมดาด้วย

(4) กำหนดให้ความคิดที่ตามพิธีสารนี้เป็นความคิดที่ส่งผู้ร้ายข้ามแดนให้แก่กันได้ ซึ่งหมายความว่าจะต้องให้ความคิดดังกล่าวมีโทษที่รุนแรงพอที่จะส่งผู้ร้ายข้ามแดนกันได้ตามข้อกำหนดของการส่งผู้ร้ายข้ามแดนของรัฐนั้น และหากไม่ส่งผู้ร้ายข้ามแดนเพราะเหตุผู้กระทำผิดเป็นคนสัญชาติของตน รัฐนั้นต้องดำเนินคดีกับบุคคลนั้นเอง จึงต้องขยายเขตอำนาจการบังคับใช้กฎหมายให้ครอบคลุมเหนือบุคคลด้วยหากผู้กระทำความผิดเป็นคนสัญชาติ

(5) รัฐภาคีจะต้องให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันทางอาญาเพื่อให้ได้มาซึ่งหลักฐานที่จะใช้ฟ้องร้องดำเนินคดีในความผิดที่กำหนดไว้ในพิธีสาร

(6) รัฐภาคีต้องดูแลและคุ้มครองเด็กที่ตกเป็นผู้เสียหายจากการกระทำผิดตามพิธีสารนี้อย่างเหมาะสมตามที่กำหนดไว้ในพิธีสารนี้

(7) รัฐภาคีต้องส่งเสริมความร่วมมือในการดำเนินการทุกทางเพื่อการป้องกัน การติดตาม การสืบสวนสอบสวน การฟ้องร้องดำเนินคดีและการลงโทษบุคคลที่กระทำผิดตามพิธีสารนี้

จนถึงเดือนกรกฎาคม 2545 ประเทศไทยยังไม่ได้ลงนาม (ให้สัตยาบัน) ในพิธีสารทั้งสองฉบับ และอยู่ในระหว่างการพิจารณาพันธกรณีตามกฎหมาย แต่คาดหมายว่าประเทศไทยจะลงนามและให้สัตยาบันในพิธีสารทั้งสองฉบับเพราะในเรื่องของการใช้เด็กในการสู้รบประเทศไทยไม่มีปัญหาหรือความยากลำบากใด ๆ ในการปฏิบัติตามพิธีสารดังกล่าว ในส่วนพิธีสารว่าด้วยการค้าเด็ก การค้าประเวณีเด็ก และสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็กนั้นเป็นเรื่องที่ประเทศไทยมีปัญหาอย่างมากและจะต้องดำเนินการแก้ไขอย่างเร่งด่วนเพื่อให้เด็กได้รับการคุ้มครอง และได้รับการพัฒนาไปเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าและไม่ถูกทำลายโดยการนำไปค้าเพื่อการค้าประเวณีหรือเพื่อแสวงหาประโยชน์อันมิชอบอย่างอื่น ปัญหาของประเทศไทยในพิธีสารฉบับนี้คือมีกฎหมายหลายฉบับที่ต้องได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อให้รองรับพันธกรณีตามพิธีสารนี้ได้ จึงต้องดำเนินการแก้ไขกฎหมายก่อนที่จะให้สัตยาบันพิธีสารนี้ต่อไป

กระบวนการติดตามการปฏิบัติตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและพิธีสารทั้งสองฉบับ นอกจากอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและพิธีสารทั้งสองฉบับนี้แล้ว ยังมีกฎหมายระหว่างประเทศที่น่าสนใจอีกหลายฉบับที่มีวัตถุประสงค์ในการป้องกันเด็กจากการถูกนำไปแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบเช่นเดียวกัน ได้แก่

(1) อนุสัญญากรุงเฮกว่าด้วยการคุ้มครองเด็กและความร่วมมือในการรับบุตรบุญธรรมระหว่างประเทศ

- (2) อนุสัญญากรุงเฮกว่าด้วยการดำเนินการทางแพ่งต่อการลักพาตัวระหว่างประเทศ
- (3) อนุสัญญาขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ เลขที่ ... ว่าด้วยการห้ามการใช้แรงงานเด็ก
- (4) อนุสัญญาขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ เลขที่ 182 ว่าด้วยการห้ามและการดำเนินการโดยฉับพลันในการขจัดรูปแบบที่เลวร้ายที่สุดของแรงงานเด็ก
- (5) พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาสหประชาชาติต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กรเพื่อป้องกัน ปรามปรามและลงโทษการค้าบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้หญิงและเด็ก เนื่องจากกฎหมายระหว่างประเทศดังกล่าวไม่มีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองเด็กในทำนองเดียวกับพิธีสารทั้งสองฉบับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กที่ได้กล่าวรายละเอียดมาแล้วจึงจะไม่นำเสนอในรายละเอียดของอนุสัญญาฯ และพิธีสารทั้งสองฉบับนี้

การคุ้มครองเด็กเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งในการรับประกันอนาคตที่รุ่งเรืองของชาติ หากปล่อยให้เด็กถูกทำร้ายด้วยวิธีการต่าง ๆ และเด็กที่เป็นแหล่งทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญที่สุดของประเทศชาติถูกทำลายหรือทำให้เสียประสิทธิภาพเป็นจำนวนมาก เด็กเหล่านี้จะกลายเป็นบุคคลที่สังคมต้องให้ทรัพยากรมาดูแลรักษา นอกจากนั้นหากทรัพยากรมนุษย์นี้ไม่ได้รับการเลี้ยงดูและพัฒนาอย่างเต็มที่และเหมาะสม รัฐบาลกำลังสำคัญที่จะเติบโตมาดูแลรักษาสังคมนั้นต่อไปในอนาคต ดังนั้นการทำนายอนาคตของประเทศใดประเทศหนึ่งว่าจะเจริญรุ่งเรืองหรือตกต่ำในอนาคตสามารถทำนายได้อย่างไม่ผิดพลาดโดยศึกษาจากวิธีการปฏิบัติ การคุ้มครองและการพัฒนาเด็กในสังคมนั้น ๆ ว่าได้ทำอย่างจริงจังเพียงใด และนอกจากการคุ้มครองแล้ว การศึกษาที่มีคุณภาพอย่างแท้จริงเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในอนาคต กฎหมายระหว่างประเทศต่าง ๆ ในรูปแบบของอนุสัญญา และพิธีสารต่าง ๆ มีส่วนช่วยในการกำหนดมาตรฐานที่รัฐจะต้องดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองและพัฒนาเด็กให้เติบโตเป็นบุคคลากรที่มีคุณค่าต่อสังคมในอนาคต

จากการศึกษาตราสารที่เป็นกฎหมายระหว่างประเทศในเรื่องสิทธิเด็กแล้วจะเห็นได้ว่า แม้การคุ้มครองสิทธิเด็กที่เป็นสิทธิติดตัวของเด็กทุกคนมาตั้งแต่เกิดจะเป็นเรื่องของทุกภาคส่วน ของสังคม แต่ผู้มีบทบาทหรือไม่และหน้าที่กำหนดมาตรการกลไกต่าง ๆ เพื่อให้การคุ้มครองเด็กให้เป็นไปตามมาตรฐานขั้นต่ำของอนุสัญญาฯ และพิธีสารต่าง ๆ คือ รัฐ เพราะเป็นผู้ใช้อำนาจรัฐ รัฐจึงมีภาระที่ต้องกำหนดมาตรการทั้งทางกฎหมายทางการบริหารและด้วยวิธีการอื่น ๆ เพื่อให้การคุ้มครองเด็กเป็นไปอย่างได้ผลเต็มที่

การศึกษาเรื่องสิทธิของเด็กจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ศึกษา จะต้องศึกษาถึงวิธีการปฏิบัติต่อเด็ก หรือการคุ้มครองสิทธิเด็กในประเทศไทยปัจจุบันว่าในแต่ละประเด็นนั้น ประเทศไทยได้ดำเนินการคุ้มครองเด็กเข้าตามมาตรฐานขั้นต่ำที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาฯ ว่าด้วยสิทธิเด็ก

6. ปฏิญญาแห่งเวียนนา

ปฏิญญาแห่งเวียนนาได้จัดประชุมขึ้นเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน ค.ศ.1993 (พ.ศ.2536) โดยในข้อ 21 กำหนดว่า “...” โดยรัฐต่าง ๆ ที่เป็นภาคีสมาชิกโดยนำเอากฎหมายบริหารและมาตรการอื่น ๆ ที่จำเป็นมาใช้และโดยการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่ในขอบเขตที่มากที่สุดให้ในการกระทำที่มุ่งเกี่ยวกับเด็ก การไม่เลือกปฏิบัติและประโยชน์สูงสุดของเด็กควรได้รับการพิจารณาเบื้องต้น ” จากปฏิญญาดังกล่าวที่ประชุมระดับโลกว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ได้ขอเร่งเร้าการให้สัตยาบันอย่างกว้างขวางต่ออนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กในปี ค .ศ.1995 (พ.ศ.2538) และรัฐภาคีจะต้องนำกฎหมายและมาตรการต่าง ๆ ที่จำเป็นใช้ในการจัดสรร ทรัพยากรให้ในการกระทำ ที่มุ่งเกี่ยวกับเด็กโดยไม่เลือกปฏิบัติ อีกทั้งประโยชน์สูงสุดของเด็กที่รัฐภาคีจะเข้าไปคุ้มครองดูแลจะต้องได้รับการพิจารณาเป็นอันดับแรก และเช่นกันถึงแม้ประเทศไทยจะยังมีได้อนุวัตรกฎหมายภายในประเทศให้เป็นไปตามอนุสัญญา สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่งซึ่งต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามข้อตกลงระหว่างประเทศที่ประเทศไทยได้ลงนามในภาคยานุวัติสาร เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กนี้ ทั้งนี้ไม่ใช่เพื่ออาศัยใช้เป็นมาตรฐานวัดสภาพการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย แต่เป็นการรับรู้ในแง่ของกระแสการเปลี่ยนแปลงทาง สังคม เศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งสังคมไทยก็เป็นส่วนหนึ่งตามที่ได้กล่าว (ราชครูต จันทรโชติ, 2545, หน้า 41)

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองเด็กในต่างประเทศ

ด้วยเหตุที่ว่าในต่างประเทศได้ให้ความสำคัญกับเรื่องของการคุ้มครองเด็กเช่นกันของประเทศไทยเพราะการคุ้มครองเด็กเป็นการกระทำที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพฤติกรรม ความประพฤติ สวัสดิภาพ การคุ้มครองจากภาครัฐ และหากมีพฤติกรรมที่สมควรได้รับการแก้ไข จะใช้มาตรการใดในการคุ้มครอง ผู้ศึกษาได้ศึกษาประเทศดังต่อไปนี้

1. สหราชอาณาจักร

ด้วยเหตุที่ว่าในต่างประเทศได้ให้ความสำคัญกับเรื่องของการคุ้มครองเด็กเช่นกันของประเทศไทยเพราะการคุ้มครองเด็กเป็นการกระทำที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพฤติกรรม ความประพฤติ

สวัสดิภาพ การคุ้มครองจากภาครัฐ และหากมีพฤติกรรมที่สมควรได้รับการแก้ไข จะใช้มาตรการใดในการคุ้มครอง ซึ่งผู้วิจัยจะศึกษาประเทศดังต่อไปนี้

ในสหราชอาณาจักรซึ่งใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) เมื่อ ค.ศ.1989 สหราชอาณาจักรได้มีการบัญญัติกฎหมายวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนและคดีครอบครัวขึ้นใช้บังคับ เรียกสั้น ๆ ว่า กฎหมายเด็กเมื่อมีคดีเด็กและเยาวชนและคดีครอบครัวเกิดขึ้นในเขตอำนาจศาลใด ๆ ศาลนั้น จะนำวิธีพิจารณาคดีตามกฎหมายเด็กฉบับนี้มาพิจารณาและพิพากษาคดีนั้นซึ่งวิธีนี้ทำให้ประเทศอังกฤษสามารถใช้วิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวและใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชน เพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชนและครอบครัวได้ทั่วประเทศ (บุญเพราะแสงเทียน, 2546, หน้า 65)

โดยที่ศาลเยาวชนและครอบครัวในสหราชอาณาจักร มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนกระทำผิดในทางอาญา (เว้นแต่คดีฆ่าคนตายโดยเจตนา) และคดีเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนที่ต้องการการเอาใจใส่คุ้มครองและควบคุม (A child of young person in need of care, protection, and control) รวมทั้งคดีเด็กและเยาวชนที่ขี้แ้วและหนีโรงเรียน (บุญเพราะแสงเทียน, 2546, หน้า 47)

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กของสหราชอาณาจักรได้กำหนดมาตรการแก้ไขปัญหาลูกขี้แ้วเสี่ยงในตัวเองและส่งเสริมสิทธิเด็กโดยคำนึงถึงสถานภาพของเด็กต้องได้ รับการปกป้องคุ้มครองจากนักวิชาชีพ ผู้ดูแลเด็กและพ่อแม่ ผู้ปกครอง ตัวอย่างมาตรการบาง พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กของประเทศอังกฤษ เช่น ให้ความสำคัญต่อสวัสดิภาพเด็ก หลีกเลี่ยงการใช้อำนาจศาลในการแทรกแซงปัญหาระหว่างพ่อแม่เด็ก เว้นแต่เป็นความยินยอมโดยสมัครใจของครอบครัว

การจัดสถานที่อยู่ใหม่ให้กับเด็กต้องใช้ความพินิจพิเคราะห์ประเด็นปัญหาด้านเชื้อชาติ ศาสนาภาษา และวัฒนธรรม ต้องทำการติดตามและประเมินผลการจัดบริการให้กับเด็กอย่างเป็นระบบ มีกำหนดเงื่อนไขของระยะเวลา (มาฆะ จิตตะสังคะ, ออนไลน์, 2554)

2. ประเทศญี่ปุ่น

ในประเทศญี่ปุ่นใช้เกณฑ์อายุขั้นต่ำที่ต้องรับผิดทางอาญาที่อายุ 14 ปี และเยาวชนที่อายุต่ำกว่า 20 ปี จะถูกดำเนินคดียังศาลเยาวชนและเพราะมีบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในการพิจารณาคดีเยาวชน ซึ่งเมื่อเด็กกระทำผิดก็จะมีการตรวจสภาพจิตใจของเด็กว่ามีความผิดปกติหรือไม่ หากพบว่าผิดปกติก็จะถูกส่งไปยังสถานบำบัด แต่ถ้าสภาพจิตปกติก็จะถูกดำเนินคดีในศาลเยาวชนและจะเน้นในการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมเด็กเป็นหลัก (ปีทมปาณี พลวัน, 2545, หน้า 60-66)

3. ประเทศออสเตรเลีย

ประเทศออสเตรเลียมีการปกครองเป็นระบบรัฐ แต่ละรัฐมีอำนาจในการปกครองและมีอิสระในการดำเนินการเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมของตนเอง ศาลคดีเด็กและเยาวชนก็เช่นเดียวกัน แต่ละรัฐมีอิสระในการกำหนดเกณฑ์อายุ ลักษณะของศาลและยังเรียกชื่อไม่เหมือนกัน เช่น รัฐวิกตอเรีย (Victoria) เรียกว่า “Juvenile Court” มีอำนาจพิจารณาตัดสินสำหรับบุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 17 ปี ที่ต้องหาว่ากระทำความผิด

รัฐนิวเซาท์เวลส์ (New South Wales) เรียกว่า Children Court มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเกี่ยวกับอายุไม่กับเด็กและเยาวชนซึ่งมีอายุไม่เกิน 18 ปี เว้นแต่คดีอุกฉกรรจ์จะต้องส่งให้ศาลสูง (Supreme Court) พิจารณา มลรัฐนิวเซาท์เวลส์มีกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก โดยเฉพาะ คือ Children (Care and Protection) Act, 1987 และมีกฎหมายอาญา Crime Act, 1900 กำหนดให้ศาลมีอำนาจให้ความคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่ถูกกระทำทารุณกรรม หากมีผู้ร้องขอศาลมีอำนาจออกหมายเรียกหรือหมายจับบุคคลดังกล่าวมาทำการไต่สวนได้ หากพยานหลักฐานน่าจะเชื่อว่ามีกระทำความทารุณหรือ จะกระทำต่อเด็กอีก คุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก Children (Care and Protection) Act, 1987 ของมลรัฐนิวเซาท์เวลส์ ยังกำหนดให้ศาลคุ้มครองเด็กซึ่งจำเป็นต้องได้รับการดูแลและช่วยเหลือเพื่อเด็กจะมีพัฒนาการและเจริญเติบโตได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้ครอบครัวที่อบอุ่นและมีความรักความเข้าใจ และคุ้มครองการกระทำทารุณต่อเด็กด้วย

กฎหมายมาตรา 22 กำหนดให้บุคคลที่พบเห็นเด็กซึ่งตกอยู่ในภาวะอันตรายหรือมีความเป็นอยู่ที่อันตราย (In Danger of Being) หรือถูกทารุณกรรม (Abused) หรือเห็นเด็กที่จำเป็นต้องได้รับการดูแลต้องแจ้งทันที ให้เจ้าหน้าที่กรมสวัสดิภาพเด็กและเยาวชนทราบโดยทันที และกำหนดให้แพทย์หรือผู้ประกอบวิชาชีพอื่น เช่น พยาบาล หรือ นักจิตวิทยา (Psychologist) นักสังคมสงเคราะห์ (Social Worker) ที่ได้ตรวจหรือรับเด็กไว้ดูแลหากมีเหตุที่น่าเชื่อว่าเด็กถูกทำร้ายต้องรีบแจ้งเหตุให้กรมสวัสดิภาพเด็กและเยาวชนทราบโดยทันที มิเช่นนั้นมีความผิดทางอาญาปรับไม่เกิน 1,000 เหรียญออสเตรเลีย หรือจำคุกไม่เกิน 12 เดือนและอาจถูกเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพได้ และมาตรา 23 ยังกำหนดให้อธิบดีกรมสวัสดิภาพและคุ้มครอง เด็ก (Director-General) มีอำนาจออกคำสั่งให้ผู้ดูแลเด็ก ซึ่งมีพฤติการณ์น่าเชื่อว่าจะกระทำทารุณกรรมเด็ก นำเด็กนั้นไปรับการตรวจจากแพทย์ หากผู้ใดขัดขืนไม่ปฏิบัติตามมีความผิดทางอาญามีโทษปรับ 1,000 หรือจำคุกไม่เกิน 12 เดือน หรือทั้งจำทั้งปรับ เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าคนไม่มีหน้าที่ดูแลเด็ก มาตรา 24 กำหนดให้เจ้าหน้าที่กรมสวัสดิภาพและคุ้มครองเด็ก หรือพนักงานตำรวจมีอำนาจขอให้ศาลท้องถิ่นออกหมายค้น ทั้งนี้เพื่อค้นและช่วยเหลือเด็กที่ถูกทารุณหรือตกอยู่ในภาวะอันตราย และมีอำนาจแยกเด็กไปให้

แพทย์ตรวจรักษาหรือไว้ในที่ปลอดภัยชั่วคราว ผู้กระทำทารุณเด็กมีความผิดทางอาญาและโทษมาตรา 26 กำหนดความผิดสำหรับการทอดทิ้งเด็กไว้ด้วย (Neglect of children) (ศิวาพร ควرونันต์, 2546, หน้า 59-60)

มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองเด็กของประเทศไทย

ในการพัฒนาประเทศและสังคมให้ได้ผลอย่างแท้จริงถาวรนั้น จำเป็นจะต้องมุ่งการพัฒนาไป ที่เด็ก และผู้เยาว์ เพราะเด็กและผู้เยาว์เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่จะเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาประเทศและทำคุณประโยชน์ให้สังคมในอนาคต เด็กและผู้เยาว์จึงเป็นทรัพยากรบุคคลที่สังคมควรจะให้ความคุ้มครองและเอาใจใส่ดูแลอย่างดี หากเขาเหล่านั้นได้รับการคุ้มครองอย่างดีทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจรวมไปถึงการคุ้มครองสิทธิที่เขาพึงมีพึงได้ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ประสบการณ์และคุณภาพชีวิตที่ดีจะทำให้เด็กและผู้เยาว์เหล่านั้นเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีได้ และนำเอาแบบอย่างหรือวิธีการที่ได้รับไปปฏิบัติต่อตนเองและต่อเด็กและผู้เยาว์ในรุ่นต่อ ๆ ไป หากเด็กและผู้เยาว์ได้รับการพัฒนาที่ดีจากสังคมก็จะเติบโตเป็นประชากรที่มีคุณภาพ แต่ถ้าเด็กและผู้เยาว์ถูกทอดทิ้ง ถูกละเลยโดยสังคมและภาครัฐแล้ว ประชากรของประเทศในอนาคตก็จะเป็นผู้ที่ไม่มีความรู้ความสามารถ ขาดระเบียบวินัย ไม่มีจริยธรรม และไม่มีความสามารถแก้ปัญหาคนให้ประโยชน์ต่อส่วนรวมได้ ปัญหาของเด็กและผู้เยาว์อาจจะเป็นดัชนีชี้ให้เห็นถึงความเสื่อมและคุณภาพของสังคมได้ ประเทศไทยเด็กและผู้เยาว์มีระดับความรุนแรงของปัญหาสูงย่อมสะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเจริญ การพัฒนาการทางสังคมและเศรษฐกิจที่แท้จริงของประเทศ ดังนั้น จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่รัฐจะต้องนำกฎหมายที่เกี่ยวกับความคุ้มครองแก่เด็กและผู้เยาว์เท่าที่มีอยู่ในปัจจุบันมาบังคับใช้ให้เกิดประสิทธิภาพอย่างแท้จริง ดังนั้นในประเทศไทยเองในฐานะที่เป็นรัฐภาคีตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กนั้น จึงได้มีการให้ความสำคัญในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน โดยจะปรากฏตามประมวลกฎหมายต่าง ๆ หลายฉบับดังนี้

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

หน่วยงานที่ทำงานเกี่ยวข้องกับเด็ก ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนกลุ่มเด็กและเยาวชน และกลุ่มประชาสังคมท้องถิ่นต่าง ๆ ได้เริ่มดำเนินการตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กมาตั้งแต่ก่อนการเข้าเป็นภาคี ทั้งนี้ โดยได้นำหลักการและข้อบัญญัติของอนุสัญญาบรรจุในรัฐธรรมนูญรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันนี้ จึงมีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิเด็กและ

ผู้เยาว์อยู่หลายมาตรา แต่ในบทนี้จะขอหยิบยกเฉพาะบางมาตราที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิเด็กและผู้เยาว์โดยตรงมาศึกษา ดังนี้

หมวดที่ 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย

มาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอกัน โดยกฎหมายและได้รับการคุ้มครองเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่น เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สถานะบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาหรือความคิดเห็นทางการเมืองจะกระทำมิได้

จากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่ารัฐมีเจตนารมณ์ที่จะเข้ามาดูแลและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวไทยทั่วประเทศโดยรวมให้ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกันทั้งชายและหญิงและไม่มี การเลือกปฏิบัติต่อบุคคล เพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่อง เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพสถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม ซึ่งรวมไปถึงการให้ความคุ้มครองแก่เด็กและผู้เยาว์โดยไม่มี การเลือกปฏิบัติใด ๆ ทั้งสิ้นอีกด้วย

มาตรา 32 บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมจะกระทำมิได้

จากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่กล่าวมาข้างต้น เป็นเรื่องสิทธิที่บุคคลพึงจะรับการคุ้มครองจากรัฐในเรื่องที่เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย จากการกระทำโดยบุคคลอื่น

มาตรา 40 เด็กและเยาวชนย่อมมีสิทธิได้รับการคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสมและย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ

จากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่กล่าวมาข้างต้น เป็น เรื่องของการดำเนินการกระบวนการพิจารณาในเด็กจะดำเนินการเช่นเดียวกับผู้ใหญ่ไม่ได้ซึ่งอาจจะเป็นการที่กระทบกระเทือนต่อความรู้สึกหรือจิตใจของเด็ก

มาตรา 49 บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

จากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่กล่าวมาข้างต้นเป็นกรณีที่ภาครัฐคำนึงถึงความสำคัญในเรื่องของการศึกษาภาคบังคับที่เด็กไทยทุกคนควรจะได้พึงรับ จึงได้กำหนดให้บุคคลทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

มาตรา 52 เด็กและเยาวชนมีสิทธิในการอยู่รอดและได้รับการพิทักษ์ ฒนาด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญาตามศักยภาพในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน เป็นสำคัญ

เด็ก เยาวชน สตรีและบุคคลในครอบครัว มีสิทธิได้รับความคุ้มครองจากรัฐให้ปราศจากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติอันไม่ เป็นธรรม ทั้งมีสิทธิได้รับการบำบัดฟื้นฟูในกรณีที่มีเหตุ ดังกล่าว

การแทรกแซงและจำกัดสิทธิของเด็ก เยาวชนและบุคคลในครอบครัว จะกระทำมิได้ เว้น แต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อสงวนและรักษาไว้ซึ่งสถานะของ ครอบครัวหรือประโยชน์สูงสุดของบุคคลนั้น

เด็กและเยาวชนซึ่ง ไม่มีผู้ดูแลมีสิทธิได้รับการเลี้ยงดูและการศึกษาอบรมที่เหมาะสมจากรัฐ

โดยสรุปใจความสำคัญจากรายงานการประชุมยกร่างได้ ดังนี้สิทธิตามมาตรานี้หมายถึง รัฐต้องมีหน้าที่ รัฐจะต้องคุ้มครอง รับผิดชอบออกกฎหมายให้ความช่วยเหลือเด็กที่ไม่มีผู้เลี้ยงดูแต่ ไม่ได้ตัดโอกาสองค์กรเอกชน

เด็กอาจไม่ได้รับความเป็นธรรมจากพ่อแม่ก็ได้ ครอบครัวก็ได้หรือจากในโรงงานต่าง ๆ ก็ได้โดยนัยเดียวกันผู้หญิงก็อาจจะถูกปฏิบัติโดยไม่เสมอภาคโดยภาคเอกชนก็ได้เพราะฉะนั้นรัฐ จะต้องออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองเด็กที่อยู่ในกำมือของเอกชนด้วย โดยนัยเดียวกันผู้หญิงที่ถูกกีดกัน ในการทำงานในภาคเอกชน รัฐก็มีอำนาจและมีหน้าที่ด้วยซ้ำที่ต้องออกกฎหมายเพื่อแก้ไขการเลือก ปฏิบัติเหล่านั้น

หมวดที่ 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

มาตรา 80 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านศาสนา สังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

(1) คุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชนสนับสนุนการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษา อบรมวัย ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของ ครอบครัวและชุมชน รวมทั้ง ต้องสงเคราะห์และจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพและผู้อยู่ในสภาวะยากลำบากให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและพึ่งพาตนเองได้

จากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเรื่องพื้นฐานที่เด็ก และเยาวชนทุกคนพึงที่จะได้รับการดูแลจากภาครัฐในเรื่องของสิทธิต่าง ๆ เช่นเรื่องของเสรีภาพใน

การนับถือศาสนา การได้รับการดูแลด้านสาธารณสุข และการได้รับการศึกษา รวมถึงการดูแลในเรื่องของความเป็นอยู่

2. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ให้ความหมายของคำว่า “เด็ก” ไว้ภายใต้คำนิยามของคำว่า “ผู้เยาว์” ตามมาตรา 19 ว่าบุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุสี่สิบปีบริบูรณ์

เรื่องความสามารถในการทำนิติกรรมของผู้เยาว์ กฎหมายได้กำหนดไว้ก็เพื่อให้ผู้เยาว์ได้มีสิทธิเสรีภาพในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีอิสระเท่าที่เด็กพอจะทำได้และยังมีการคุ้มครองประโยชน์หรือส่วนได้เสียของผู้เยาว์ด้วยเช่น ผู้เยาว์จะทำนิติกรรมใด ๆ ต้องได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน การใด ๆ ที่ผู้เยาว์ได้ทำลงปราศจากความยินยอมเช่นว่านั้นเป็นโมฆะ เว้นแต่จะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น (มาตรา 21)

ผู้เยาว์อาจทำการใด ๆ ได้ทั้งสิ้นหากเป็นเพียงเพื่อจะไปซึ่งสิทธิอันใดอันหนึ่ง หรือ เป็นการเพื่อให้หลุดพ้นจากหน้าที่อันใดอันหนึ่ง (มาตรา 22) ผู้เยาว์อาจทำการใด ๆ ได้ทั้งสิ้นซึ่งเป็นการต้องทำเองเฉพาะตัว (มาตรา 23) ผู้เยาว์อาจทำการใด ๆ ได้ทั้งสิ้นซึ่งเป็นการสมแก่นานา รูปแห่งตน และเป็นการอันจำเป็นในการดำรงชีพตามสมควร (มาตรา 24) ผู้เยาว์อาจทำพินัยกรรมได้เมื่อมีอายุสิบห้าปีบริบูรณ์ (มาตรา 25) ความสามารถในการจำหน่ายทรัพย์สินของผู้เยาว์ (มาตรา 26) ความสามารถในการประกอบธุรกิจทางการค้าหรือธุรกิจอื่น (มาตรา 27) เป็นต้น

นอกจากกฎหมายจะกำหนดสิทธิหน้าที่และความสามารถของผู้เยาว์ดังกล่าวไว้ข้างต้นแล้ว กฎหมายยังมีบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองเด็กโดยปรากฏในบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วย โดยกฎหมายได้กำหนดสิทธิและหน้าที่ของบิดามารดาที่ต้องมีต่อเด็กซึ่งเป็นเด็กผู้เยาว์ไว้ ได้แก่ การกำหนดให้ความคุ้มครองสิทธิเด็กจากผู้ให้กำเนิด การกำหนดกลไกทางกฎหมายให้บิดามารดามีอำนาจเหนือตัวบุตรและทรัพย์สินของบุตรในการเลี้ยงดู ปกป้องคุ้มครองและให้การศึกษาแก่บุตร เช่น บุตรมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของบิดา (มาตรา 1561) บิดามารดาต้องอุปการะเลี้ยงดู ให้การศึกษา สมควรแก่บุตร (มาตรา 1564) บุตรซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะต้องอยู่ภายใต้อำนาจปกครองของบิดามารดา (มาตรา 1566) ผู้ใช้อำนาจปกครองมีสิทธิกำหนดที่อยู่ของบุตรทำโทษบุตรตามสมควรเพื่อว่ากล่าวสั่งสอน ให้บุตรทำการทำงานตามสมควรแก่ความสามารถและฐานะานุรูปเรียกบุตรคืนจากบุคคลอื่นซึ่งกักบุตรไว้โดยมิชอบด้วยกฎหมาย (มาตรา 1567) ถ้าผู้ใช้อำนาจ

ปกครองใช้อำนาจปกครองเกี่ยวแก่ตัวผู้เยาว์โดยมิชอบก็ดี ประพฤติชั่วร้ายก็ดี ศาลอาจมีคำสั่งถอนอำนาจปกครองเสียได้(มาตรา1582)เป็นต้น

บทบัญญัติในกรณีผู้ปกครองกระทำต่อเด็กโดยมิชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ทำหน้าที่ดูแลเด็ก กฎหมายกำหนดให้ศาลสามารถถอนอำนาจปกครองของผู้ปกครองได้เช่น ความเป็นผู้ปกครองสิ้นสุดเมื่อถูกถอนโดยคำสั่ง (มาตรา 1598/7(5)) ให้ศาลสั่งถอนผู้ปกครองในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) ผู้ปกครองละเลยไม่กระทำการตามหน้าที่
- (2) ผู้ปกครองประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงในหน้าที่
- (3) ผู้ปกครองใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ
- (4) ผู้ปกครองประพฤติมิชอบซึ่งไม่สมควรแก่หน้าที่
- (5) ผู้ปกครองหย่อนความสามารถในหน้าที่จนน่าจะเป็นอันตรายแก่ประโยชน์ของผู้อยู่ในปกครอง

ในปกครอง

(6) มีกรณีดังบัญญัติไว้ใน มาตรา 1578 (3) (4) หรือ (5) (มาตรา 1598/8) การร้องขอให้ถอนผู้ปกครองตาม มาตรา 1598/8 นั้น ผู้อยู่ในปกครองซึ่งมีอายุไม่ต่ำกว่าสิบห้าปีบริบูรณ์ หรือญาติของผู้อยู่ในปกครอง หรืออัยการจะเป็นผู้ร้องขอก็ได้ (มาตรา 1598/9) เป็นต้น

เห็นได้ว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นกฎหมายที่กำหนดสิทธิหน้าที่และความสามารถของผู้เยาว์ รวมทั้งการคุ้มครองประโยชน์หรือส่วนได้เสียของผู้เยาว์ และกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและบุตรในการเลี้ยงดูให้เด็กได้รับการพัฒนาทางด้านร่างกายและจิตใจ ปกป้องคุ้มครองบุตรจากภัยอันตรายให้การศึกษาบุตรอบรมสั่งสอนทำโทษบุตรตามสมควร เพื่อว่ากล่าวตักเตือนและอบรมสั่งสอน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเด็กในทางแพ่ง (ศิวาพร วรรณรัตน์, 2546, หน้า 70 -71)

3. ประมวลกฎหมายอาญา

กฎหมายอาญา คือ กฎหมายที่มุ่งหมายรักษาความสงบสุขของสังคม โดยบัญญัติว่าการกระทำใดเป็นความผิด และกำหนดโทษที่จะลงแก่การกระทำนั้น โดยมีจุดประสงค์ที่จะมุ่งรักษาความสงบสุขในสังคมตามประมวล กฎหมายอาญามีบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาในเด็กซึ่งความรับผิดชอบทางอาญาในเด็กนั้น เป็นกรณีที่รัฐไม่ประสงค์ในการลงโทษ ด้วยเหตุที่การกระทำของเด็กเป็นการกระทำที่ปราศจากความชั่ว การที่กฎหมายกำหนดอายุของเด็กไว้ดังกล่าวนี้ เป็นการกำหนดโดยไม่คำนึงถึง ความเฉลียวฉลาด (Intelligence) ของเด็ก กล่าวคือกฎหมายได้กำหนดความรับผิดชอบในทางอาญาของเด็กบนพื้นฐานของความคิดที่ว่าเด็กในวัยดังกล่าวนี้

ยังไม่เจริญเติบโตพอที่จะมีความรู้ผิดชอบในอันที่จะดำเนินการกระทำของเด็กได้ กรณีจึงเป็นการกำหนดโดยเกณฑ์ทางชีวภาพ (Biologisch หรือ Biological) (ประทีป ทับอัลดานนท์, 2548, หน้า 172)

ซึ่งแต่เดิมนั้นกฎหมายได้มีการกำหนดในเรื่องของเกณฑ์อายุในการรับผิดชอบทางอาญาของเด็กไว้ 7 ปี แต่ในปัจจุบันกฎหมายดังกล่าวได้ถูกแก้ไขในเรื่องของเกณฑ์อายุที่เด็กไม่ต้องได้รับโทษจากอายุต่ำกว่า 7 ปี เป็น 10 ปี เมื่อปี 2551 ที่ผ่านมา ซึ่งอาจแบ่งแยกการพิจารณาได้ดังนี้

1. เด็กอายุยังไม่เกิน 10 ปี (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73)
2. เด็กอายุกว่า 10 ปี แต่ยังไม่เกิน 15 ปี (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 74)
3. ผู้ที่มีอายุเกินกว่า 15 ปี แต่ต่ำกว่า 18 ปี (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 75)
4. ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปี แต่ยังไม่เกิน 20 ปี (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 76)

กรณีที่ 1 เด็กอายุยังไม่เกิน 10 ปี

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73 บัญญัติว่า “เด็กอายุยังไม่เกินสิบปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดเด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ”

การที่กฎหมายได้มีการบัญญัติไว้ไม่ให้ลงโทษเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 10 ปี เนื่องจากว่าเด็กอายุยังน้อย ยังไม่สามารถรู้ผิดชอบชั่วดีได้ ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวเป็นข้อสันนิษฐานเด็ดขาดของกฎหมาย

กรณีที่ 2 เด็กอายุกว่า 10 ปี แต่ยังไม่เกิน 15 ปี

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 74 บัญญัติว่า เด็กอายุกว่าสิบปีแต่ยังไม่เกินสิบห้าปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ แต่ให้ศาลมีอำนาจที่จะดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) ว่ากล่าวตักเตือนเด็กนั้นแล้วปล่อยตัวไป และถ้าศาลเห็นสมควรจะเรียกบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กนั้นอาศัยอยู่มาตักเตือนด้วยก็ได้

(2) ถ้าศาลเห็นว่า บิดา มารดา หรือผู้ปกครองสามารถดูแลเด็กนั้นได้ ศาลจะมีคำสั่งให้มอบตัวเด็กนั้นให้แก่บิดา มารดาหรือผู้ปกครองไป โดยวางข้อกำหนดให้บิดา มารดาหรือผู้ปกครองระวังเด็กนั้นไม่ให้ก่อเหตุร้ายตลอดเวลาที่ศาลกำหนดซึ่งต้องไม่เกินสาม ปี และกำหนดจำนวนเงินตามที่เห็นสมควรซึ่งบิดา มารดา หรือผู้ปกครองจะต้องชำระต่อศาลไม่เกินครั้งละหนึ่งหมื่นบาท ในเมื่อเด็กนั้นก่อเหตุร้ายขึ้น

ถ้าเด็กนั้นอาศัยอยู่กับบุคคลอื่นนอกจากบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง และศาลเห็นว่าไม่สมควรจะเรียกบิดา มารดา หรือผู้ปกครองมาวางข้อกำหนดดังกล่าวข้างต้น ศาลจะเรียกตัวบุคคลที่

เด็กนั้นอาศัยอยู่มาสอบถามว่า จะยอมรับข้อกำหนดทำนองที่บัญญัติไว้สำหรับบิดา มารดาหรือผู้ปกครองดังกล่าวมาข้างต้นหรือไม่ก็ได้ ถ้าบุคคลที่เด็กนั้นอาศัยอยู่ยอมรับข้อกำหนดเช่นนั้นก็ให้ศาลมีคำสั่งมอบตัวเด็กให้แก่บุคคลนั้นไปโดยวางข้อกำหนดดังกล่าว

(3) ในกรณีที่ศาลมอบตัวเด็กให้แก่บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กนั้นอาศัยอยู่ตาม (2) ศาลจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองประพฤติดังกล่าวเช่นเดียวกับที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 56 ด้วยก็ได้ ในกรณีเช่นว่านี้ ให้ศาลแต่งตั้งพนักงานคุมประพฤติหรือพนักงานอื่นใดเพื่อคุ้มครองประพฤติดังกล่าว

(4) ถ้าเด็กนั้นไม่มีบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง หรือมีแต่ศาลเห็นว่าไม่สามารถดูแลเด็กนั้นได้ หรือถ้าเด็กอาศัยอยู่กับบุคคลอื่นนอกจากบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง และบุคคลนั้นไม่ยอมรับข้อกำหนดดังกล่าวใน (2) ศาลจะมีคำสั่งให้มอบตัวเด็กนั้นให้อยู่กับบุคคลหรือองค์การที่ศาลเห็นสมควรเพื่อดูแลอบรม และสั่งสอนตามระยะเวลาที่ศาลกำหนดก็ได้ในเมื่อบุคคลหรือองค์การนั้นยินยอม ในกรณีเช่นว่านี้ให้บุคคลหรือองค์การนั้น มีอำนาจเช่นผู้ปกครองเฉพาะเพื่อดูแล อบรม และสั่งสอน รวมตลอดถึงการกำหนดที่อยู่และการจัดให้เด็กมีงานทำตามสมควรหรือให้ดำเนินการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กตามกฎหมายว่าด้วยการนั้นก็ได้หรือ

(5) ส่งตัวเด็กนั้นไปยังโรงเรียนหรือสถานฝึกและอบรม หรือสถานที่ซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกและอบรมเด็ก ตลอดระยะเวลาที่ศาลกำหนด แต่อย่าให้เกินกว่าที่เด็กนั้นจะมีอายุครบสิบแปดปี " คำสั่งของศาลดังกล่าวใน (2) (3) (4) และ (5) นั้น ถ้าใน ขณะใดภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดไว้ ความปรากฏแก่ศาลโดย ศาลรู้เอง หรือตามคำเสนอของผู้มีส่วนได้เสีย พนักงานอัยการ หรือ บุคคลหรือองค์การที่ศาลมอบตัวเด็กเพื่อดูแล อบรมและสั่งสอนหรือ เจ้าพนักงานว่า พฤติการณ์เกี่ยวกับคำสั่งนั้นได้เปลี่ยนแปลงไปก็ให้ ศาลมีอำนาจเปลี่ยนแปลงแก้ไขคำสั่งนั้น หรือมีคำสั่งใหม่ตามอำนาจ ใน มาตรานี้

ตามมาตรา 74 นั้นถือว่าเป็นเครื่องมือที่ศาลธรรมดาและ ศาลเยาวชนจะนำไปใช้ในการปฏิบัติต่อเด็ก ซึ่งมาตรานี้ถือได้ว่ากฎหมายไม่มีความประสงค์ที่จะลงโทษเด็กที่มีอายุกว่า 10 ปีที่ได้กระทำความผิดแต่ก็ยังถือว่าการกระทำดังกล่าวนั้นเป็นความผิดอยู่ เพียงแต่ไม่ต้องรับโทษ แต่เนื่องจากตามมาตรา 74 นั้น เกณฑ์อายุในการกระทำความ ผิดของเด็กดังกล่าวจะมากกว่า มาตรา 73 ด้วยเหตุนี้กฎหมายอาญามาตรา 74 จึงให้อำนาจศาลในการใช้ดุลพินิจเลือกวิธีการที่เหมาะสมในการปฏิบัติต่อเด็ก

กรณีที่ 3 ผู้ที่มีอายุเกินกว่า 15 ปี แต่ต่ำกว่า 18 ปี

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 75 บัญญัติว่า “ผู้ใดอายุกว่าสิบห้าปี แต่ต่ำกว่าสิบแปดปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด ให้ศาลพิจารณาถึงความรู้ผิดชอบและสิ่งอื่นที่เกี่ยวเนื่องกับผู้นั้น ในอันที่จะควรวินิจฉัยว่าสมควรพิพากษาลงโทษผู้นั้นหรือไม่ ถ้าศาลเห็นว่าไม่สมควรพิพากษาลงโทษก็ให้จัดการตาม มาตรา 74 หรือถ้าศาลเห็นว่าสมควรพิพากษาลงโทษก็ให้ลดมาตราส่วนโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดลงกึ่งหนึ่ง”

ตามมาตรา 75 นั้นเป็นกรณีที่กำหนดให้ศาลได้มีการคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมภายนอกทั้งปวงว่าสมควรจะได้รับการลงโทษหรือไม่ เช่นพิจารณาถึงสาเหตุ ครอบครัว สังคม

กรณีที่ 4 ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปี แต่ยังไม่เกิน 20 ปี

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 76 บัญญัติว่า “ผู้ใดอายุตั้งแต่สิบแปดปีแต่ยังไม่เกินยี่สิบปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด ถ้าศาลเห็นสมควรจะลดมาตราส่วนโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น ลงหนึ่งในสามหรือกึ่งหนึ่งก็ได้”

ตามมาตราดังกล่าวเป็นเรื่องที่ศาลสามารถที่จะใช้ดุลพินิจในการลดมาตราส่วนโทษได้ โดยศาลอาจจะพิจารณาจากภาวะความคิด ความรู้สึกนึกคิด ต่าง ๆ

นอกจากที่ได้กล่าวมาในข้างต้นแล้ว กฎหมายอาญาได้มีการบัญญัติในส่วนของเด็กไว้อีก 6 เช่น

1) การทอดทิ้งเด็ก

คำว่า “ทอดทิ้ง” เป็นได้ทั้งการกระทำ คือ เอาไปทิ้ง เอาไปปล่อยให้เสีย เช่น คลอดลูกแล้ว เอาไปทิ้งในป่าหรือการละเว้นไม่กระทำการ ซึ่งการทอดทิ้งดังกล่าวจะต้องมีลักษณะที่ทำให้เด็กนั้นปราศจากผู้ดูแล คือ ให้พ้นไปจากตนโดยยังไม่มีผู้มาดูแลแทน ซึ่งมาตรา 306 แห่งประมวลกฎหมายอาญาได้มีการบัญญัติไว้ว่า “ผู้ใดทอดทิ้งเด็กอายุยังไม่เกินเก้าปีไว้ ณ ที่ใด เพื่อให้เด็กนั้นพ้นไปเสียจากตน โดยประการที่ทำให้เด็กนั้นปราศจากผู้ดูแล ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ” หรือการทอดทิ้งโดยประการที่น่าจะเป็นอันตรายแก่ชีวิต ตามมาตรา 307 ซึ่งการทอดทิ้งตามมาตรานี้เพียงแต่ผู้กระทำมีเจตนาที่จะทอดทิ้งก็ถือว่าได้กระทำความผิดตามมาตรานี้แล้ว (ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ, 2549, หน้า 70-72)

2) การทารุณเด็ก

การกระทำด้วยประการใด ๆ อันเป็นการทารุณต่อเด็กอายุยังไม่เกิน 15 ปี คนป่วยคนเจ็บ หรือคนชรา ซึ่งต้องพึงผู้นั้นในการดำรงชีพหรือการอื่นใด (มาตรา 398) การกระทำอันทารุณ เช่น ให้เด็กแบกของหนักเกินกำลัง ให้อยู่อย่างอด ๆ อยาก ๆ แม้ยังไม่เกิดผลเป็นอันตรายแก่กายหรือจิตใจของเด็กหรือคนป่วยเจ็บนั้นแต่อย่างใดก็ผิดตามมาตรานี้ (ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ, 2549, หน้า 412)

3) การกระทำชำเราเด็ก

ตามมาตรา 277 ซึ่งบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องของการกระทำชำเราเด็ก แยกออกได้เป็น 3 ความผิด คือ

ความผิดที่ 1 ได้แก่ กระทำชำเราเด็กอายุไม่เกิน 15 ปี ซึ่งมีใช้ภริยาหรือสามีของตน โดยเด็กนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม

ความผิดที่ 2 ได้แก่ การกระทำชำเราเด็กอายุไม่เกิน 13 ปี ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่เจ็ดปีถึงยี่สิบปี และปรับตั้งแต่หนึ่งหมื่นสี่พันบาทถึงสี่หมื่นบาทหรือจำคุกตลอดชีวิต

ความผิดที่ 3 ได้แก่ ถ้าการกระทำดังกล่าวมีลักษณะเป็นการ โทรม เด็กหญิงหรือกระทำกับเด็กชายในลักษณะเดียวกันและเด็กนั้นไม่ยินยอม หรือได้กระทำโดยมีอาวุธปืนหรือวัตถุระเบิด หรือโดยใช้อาวุธ ต้องระวางโทษจำคุกตลอดชีวิต

แต่ถ้าเป็นการกระทำโดยบุคคลอายุไม่เกิน 18 ปี กระทำต่อเด็กซึ่งมีอายุกว่า 13 ปี แต่ยังไม่เกิน 15 ปี โดยเด็กนั้นยินยอม และภายหลังศาลอนุญาตให้ทั้งสองฝ่ายสมรสกัน ผู้กระทำไม่ต้องรับโทษ ถ้าศาลอนุญาตให้สมรสในระหว่างที่ผู้กระทำผิดกำลังรับโทษในความผิดนั้นอยู่ ให้ศาลปล่อยผู้กระทำผิดนั้นไป

4) การกระทำอนาจารเด็ก

การกระทำอนาจาร หมายความว่า ความประพฤติน่าอับอาย ลามก น่าบัดสี ทำให้เป็นที่อับอายเป็นที่น่ารังเกียจแก่ผู้อื่นในทางเพศ เช่น สัมผัสจับต้องอวัยวะเพศของหญิง การกอด ปล้ำ นูดมือหญิง ซึ่งตามมาตรา 279 บัญญัติว่า ผู้ใดกระทำอนาจารแก่เด็กอายุยังไม่เกินสิบห้าปี โดยเด็กนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการกระทำผิดตามวรรคแรก ผู้กระทำได้กระทำโดย ชูเหตุด้วยประการใด ๆ โดยใช้กำลังประทุษร้าย โดยเด็กนั้นอยู่ใน ภาวะที่ไม่สามารถขัดขืนได้ หรือโดยทำให้เด็กนั้นเข้าใจผิดว่าตน เป็นบุคคลอื่น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบห้าปี หรือปรับไม่เกิน สามหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

5) จัดหาบุคคลเพื่อตอบสนองความใคร่ของผู้อื่น

การเป็นธุระจัดหา ได้แก่ การพาไปสนองความใคร่ของผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นการโน้มน้าวใจ เป็น แม่สื่อ นายหน้า หรือการตั้งสำนักหาบุคคลมาเพื่อการนี้ ซึ่งตามมาตรา 282 บัญญัติไว้ว่า ผู้ใดเพื่อสนองความใคร่ของผู้อื่น เป็นธุระจัดหา ล่อไป หรือพาไปเพื่อการอนาจารซึ่งชายหรือหญิง แม่ผู้

นั้นจะยินยอมก็ตาม ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี และปรับตั้งแต่ สองพันบาทถึงสองหมื่นบาท

ถ้าการกระทำความผิดตาม วรรคแรกเป็นการกระทำแก่ บุคคล อายุเกินสิบห้าปีแต่ยังไม่เกินสิบแปดปีผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุก ตั้งแต่สามปีถึงสิบห้าปี และปรับตั้งแต่หกพันบาทถึงสามหมื่นบาท

ถ้าการกระทำความผิดตาม วรรคแรกเป็นการกระทำแก่บุคคล อายุไม่เกินสิบห้าปีผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงยี่สิบปี และปรับ ตั้งแต่หนึ่งหมื่นบาทถึงสี่หมื่นบาท ผู้ใดเพื่อสนองความใคร่ของผู้อื่น รับตัวบุคคลซึ่งมีผู้จัดหา ล่อไป หรือพาไปตามวรรคแรก วรรคสองหรือวรรคสาม หรือสนับสนุนใน การกระทำความผิดดังกล่าว ต้องระวางโทษตามที่บัญญัติไว้ใน วรรคแรกวรรคสอง หรือวรรคสาม แล้วแต่กรณี (ทวิเกียรติ มินะกนิษฐ, 2549, หน้า 124-125)

6) น้อ โกงโดยอาศัยความเบาปัญญาที่เป็นเด็ก

ความคิดเกี่ยวกับน้อ โกง เป็นการหลอกลวงให้หลงเชื่อโดยไม่มี การขู่เจ็ญ ทุบายร้าย หรือทำให้กลัว (ทวิเกียรติ มินะกนิษฐ, 2549, หน้า 185)

ตามมาตรา 342 ถ้าในการกระทำความผิดฐานน้อ โกงผู้กระทำ

(1) แสดงตนเป็นคนอื่น หรือ

(2) อาศัยความเบาปัญญาของผู้ถูกหลอกลวงซึ่งเป็นเด็กหรืออาศัย ความอ่อนแอทางจิต

ของผู้ถูกหลอกลวง

ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ซึ่งคำว่า “เด็ก” ถ้าถือตามประมวลกฎหมายอาญา ำได้กำหนดอายุของการใช้คำว่าเด็กไว้ สูงสุดในมาตรา 46 คือเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ซึ่งต้องอาศัยความ “เบาปัญญา” คือ รู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือ “ความอ่อนแอแห่งจิต” โดยไม่ถึงกับต้องวิกลจริต (ทวิเกียรติ มินะกนิษฐ, 2549, หน้า 191)

7) พรากผู้เยาว์

ความคิดในเรื่องนี้แบ่ง ออกเป็น 4 ลักษณะ คือ การพรากเด็ก พรากผู้เยาว์ที่ไม่เต็มใจไป ด้วย พรากผู้เยาว์ที่เต็มใจไปด้วย ชื่อหรือรับตัวผู้ที่ถูกพราก

การพรากเด็ก ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 317 บัญญัติว่า ผู้ใดโดยปราศจากเหตุอันสมควร พรากเด็กอายุยังไม่เกิน สิบห้าปีไปเสียจากบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือผู้ดูแล ต้องระวางโทษ จำคุก ตั้งแต่สามปีถึงสิบห้าปีและปรับตั้งแต่หกพันบาทถึงสามหมื่นบาท

ผู้ใดโดยทุจริต ชื้อ จำหน่าย หรือรับตัวเด็กซึ่งถูกพรากตามวรรคแรก ต้องระวางโทษ เช่นเดียวกับผู้พรากนั้น

ถ้าความผิดตาม มาตรา นี้ ได้กระทำเพื่อหากำไร หรือเพื่อการอนาจาร ผู้กระทำความผิดต้อง ระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงยี่สิบปีและปรับตั้งแต่ หนึ่งหมื่นบาทถึงสี่หมื่นบาท

ซึ่ง “การพราก” หมายถึง การพาตัวเด็กไปจากความปกครอง ดูแล โดยไม่จำกัดวิธีการ แม้ ไม่ได้มีการใช้กำลังหรือหลอกลวงแต่อย่างใด (ทวิเกียรติ มีนะกนิษฐ, 2549, หน้า 89)

การพรากผู้เยาว์ไปด้วยความไม่เต็มใจ ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 318 บัญญัติว่า ผู้ใดพรากผู้เยาว์อายุกว่าสิบห้าปี แต่ยังไม่เกินสิบแปดปี ไปเสียจากบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือผู้ดูแล โดยผู้เยาว์นั้นไม่เต็มใจไป ด้วยต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สองปีถึงสิบปี และปรับตั้งแต่สี่พันบาท ถึงสองหมื่นบาท

ผู้ใดโดยทุจริต ชื้อ จำหน่าย หรือรับตัวผู้เยาว์ซึ่งถูกพรากตามวรรคแรก ต้องระวางโทษ เช่นเดียวกับผู้พรากนั้น

ถ้าความผิดตาม มาตรา นี้ ได้กระทำเพื่อหากำไรหรือเพื่อการอนาจาร ผู้กระทำความผิดต้องระวาง โทษจำคุกตั้งแต่สามปีถึงสิบห้าปีและปรับตั้งแต่หกพัน บาท ถึงสามหมื่นบาท

การพรากผู้เยาว์ไปด้วยความเต็มใจตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา มาตรา 319 ผู้ใด พรากผู้เยาว์อายุกว่าสิบห้าปี แต่ยังไม่เกินสิบแปดปีไป เสียจากบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือผู้ดูแล เพื่อ หากำไรหรือเพื่อการอนาจาร โดยผู้เยาว์นั้นเต็มใจไปด้วย ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สองปีถึงสิบปี และ ปรับตั้งแต่สี่พันบาทถึงสองหมื่นบาท

ผู้ใดโดยทุจริต ชื้อ จำหน่าย หรือรับตัวผู้เยาว์ซึ่งถูกพรากตามวรรคแรก ต้องระวางโทษ เช่นเดียวกับผู้พรากนั้น

4. พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว

พ.ศ. 2553

เดิมประเทศไทยได้มีการใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธี พิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ .ศ.2534 โดยกฎหมายดังกล่าวมีเจตนารมณ์ที่จะมุ่งคุ้มครอง สวัสดิ์ภาพและอนาคตซึ่งเด็กควรที่จะได้รับการอบรมสั่งสอน มากกว่าที่จะถูกลงโทษเป็นที่ยอมรับ โดยทั่วไปว่าเด็กและเยาวชนมีวุฒิภาวะที่แตกต่างจากผู้ใหญ่ทั้งด้านการเรียนรู้ ด้านอารมณ์และ พฤติกรรม ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี มีประสบการณ์ในการดำรงชีวิตน้อยกว่าผู้ใหญ่มาก ซึ่งอาจเป็น สาเหตุที่ทำให้เด็กและเยาวชนกระทำความผิด ดังนั้น จึงต้องมีการกำหนดหลักเกณฑ์การดำเนิน

กระบวนการพิจารณาคดีที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนไว้เป็นพิเศษแตกต่างจากคดีธรรมดาทั่วไปเพื่อสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชน ซึ่งตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2534 ได้กำหนดความหมายของ “เด็ก” หมายความว่า บุคคลที่มีอายุเกิน 7 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ 14 ปีบริบูรณ์ และ “เยาวชน” หมายความว่า บุคคลอายุเกิน 14 ปีบริบูรณ์แต่ยังไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์ แต่เนื่องมาจากว่าได้มีการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนในจำนวนที่เพิ่มมากขึ้นอย่างมากมาย เพื่อเป็นการคุ้มครองสวัสดิภาพของเด็ก และออกกฎหมายให้ชัดเจนจึงได้มีการปรับปรุงพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว

เมื่อ พ.ศ.2553 ที่ผ่านมา กฎหมายฉบับนี้มุ่งเน้นเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองสิทธิ สวัสดิภาพและวิธีปฏิบัติต่อเด็ก เยาวชน สตรี และบุคคลในครอบครัว เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญของเด็กและอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ และพระราชบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดนิยามคำว่า “เด็ก” หมายความว่า บุคคลอายุยังไม่เกินสิบห้าปีบริบูรณ์ ส่วน “เยาวชน” หมายความว่า บุคคลอายุเกินสิบห้าปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์ ปัจจุบันได้มีการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวครอบคลุมทุกจังหวัดทั่วประเทศ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 ดังกล่าว กำหนดให้ศาลเยาวชนและครอบครัวมีอำนาจพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งในคดีซึ่งเด็กและเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดทางอาญา ไม่ว่าจะเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาหรือความผิดตามพระราชบัญญัติอื่น ๆ กฎหมายใหม่ได้เพิ่มมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเข้ามา เป็นการนำมาตรการทางเลือกอื่นมาใช้แทนการดำเนินคดีตามช่องทางปกติ เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายหรือชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็ก

5. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

จากการที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พ.ศ.2550) เกี่ยวกับการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในคดีอาญาด้วยสาเหตุการสอบสวนโดยกลุ่มสหวิชาชีพเป็นปัญหาในทางปฏิบัติ มีขั้นตอนกระบวนการดำเนินการซ้ำซ้อนล่าช้าและสิ้นเปลืองงบประมาณไม่สามารถให้ความคุ้มครองเด็กที่เป็น ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือพยานได้อย่างเพียงพอ จึงจำเป็นต้องปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติบางมาตรา เพื่อความสะดวกและคล่องตัว ลดภาระของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่ง

จะทำให้กฎหมายฉบับนี้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จึงเสนอสภาพปัญหาให้รัฐบาลปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วยเหตุผล 6 ประการ คือ

1. กรณีผู้เสียหายเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีทีประสงคจะ ร้องทุกข์ด้วยปากตามบทบัญญัติที่ใช้บังคับในปัจจุบัน กำหนดให้มีนักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ หรือนุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการเข้าร่วมในการถามปากคำพร้อมกัน จึงจะร้องทุกข์ได้ มักทำให้ประสบปัญหาในเรื่องของเวลาและความพร้อม ประกอบกับชั้นนี้เป็นเพียงการ ร้องทุกข์ ซึ่งต้องดำเนินการโดยความรวดเร็วเพื่อหาผู้กระทำความผิด จึงเห็นควรปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยกำหนดเฉพาะคดีที่กำหนดไว้เมื่อเด็กประสงคจะร้องทุกข์ด้วยปากให้มีนักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ หรือนุคคลที่เด็กร้องขออยู่ร่วมในการร้อ ทุทุกข์ แต่มีเหตุจำเป็นที่ไม่อาจหาหรือรอนุคคลดังกล่าวและเด็กไม่ประสงคจะให้ร้อ ก็สามารถดำเนินการต่อไปได้ (ปรับปรุงแก้ไขมาตรา 124 วรรคสี่)

2. บทบัญญัติในการสอบถามปากคำเด็กที่ต้องมีกลุ่มสหวิชาชีพร่วมในการสอบสวน ปัจจุบันได้กำหนดสำหรับประเภทคดีที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไป จึงเห็นควรปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วยการจำกัดประเภทคดีเฉพาะที่มีผลกระทบต่อจิตใจเด็กอย่างแรง และกำหนดให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในการแจ้งให้เด็กผู้เสียหาย หรือพยานทราบถึงสิทธิดังกล่าว (ปรับปรุงแก้ไขมาตรา 133 ทวิ วรรคหนึ่ง และวรรคสอง)

3. บทบัญญัติที่ใช้ในปัจจุบันในการชี้ตัวบุคคลกำหนดให้มีบุคคลซึ่งเป็นกลุ่ม สหวิชาชีพร่วมอยู่ด้วย ทำให้ล่าช้า เด็กอาจได้รับผลกระทบจากกระบวนการยุติธรรมนานเกินสมควร จึงเป็นควรปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วยการกำหนดให้คดีในชั้นชี้ตัวบุคคลอย่างน้อยให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ หรือพนักงานอัยการอยู่ร่วมด้วย เว้นแต่มีเหตุจำเป็นไม่อาจหาหรือรอนุคคลดังกล่าวได้และเด็กไม่ประสงคจะให้มีหรือรอนุคคลดังกล่าวต่อไปก็สามารถดำเนินการชี้ตัวบุคคลได้ สำหรับการชี้ตัว ผู้ต้องหาซึ่งเป็นเด็กต้องไม่ให้เด็กนั้นเห็นตัวผู้ทำการชี้ตัว แต่ไม่จำเป็นต้องมีบุคคลดังกล่าวของเด็กที่เป็นผู้เสียหายหรือพยานร่วมอยู่ด้วย (ปรับปรุงแก้ไขมาตรา 133 ตร)

4. กรณีเด็กเป็นผู้ต้องหาบทบัญญัติที่ใช้ในปัจจุบันกำหนดให้มีบุคคลซึ่งกลุ่ม สหวิชาชีพพร้อมกันทุกคน ถามคำให้การ เว้นแต่กรณีจำเป็น ซึ่งทำให้ล่าช้าไม่คล่องตัวเนื่องจากกฎหมายให้รัฐจัดหาทนายความแก่ผู้ต้องหาซึ่งเป็นเด็กไว้แล้ว จึงสมควรปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยกำหนดเฉพาะคดีที่มีผลกระทบต่อจิตใจเด็กอย่างรุนแรง ต้องมีนักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ หรือพนักงานอัยการอยู่ร่วมในการถามคำให้การ

ผู้ต้องหาเด็กที่อายุไม่เกินสิบแปดปี เว้นแต่เด็กไม่ประสงค์จะให้มียุคคลดังกล่าว (ปรับปรุงแก้ไข มาตรา 134/2)

5. บทบัญญัติที่ใช้บังคับปัจจุบันในการสืบพยานเด็กชั้นศาล กำหนดสำหรับคดี ที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไป จึงเห็นควรปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยจำกัดประเภทคดีที่ต้องใช้วิธีการพิเศษในการสืบพยานเด็ก (ปรับปรุงแก้ไขมาตรา 172 ตรี วรรคหนึ่ง) เมื่อคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้ปรับปรุงแก้ไขร่างกฎหมายฉบับดังกล่าวเพื่อเสนอเข้าสู่การพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ โดยมีสาระสำคัญดังนี้

ให้ยกเลิกความในวรรคสี่ของมาตรา 124 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ.2542 มาตรา 124/1 ให้นำบทบัญญัติในมาตรา 133 ทวิ วรรคสอง และวรรคสาม มาใช้บังคับโดยอนุโลมแก่การจับกุมที่คำร้องทุกข์ในคดีที่ผู้เสียหายเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี เว้นแต่มีเหตุจำเป็น ไม่อาจหาหรือรอนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการได้ และเด็กไม่ประสงค์จะให้หรือรอนบุคคล ดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ให้ผู้รับคำร้องทุกข์ตามมาตรา 123 หรือมาตรา 124 แล้วแต่กรณี บันทึกเหตุดังกล่าวไว้ในบันทึกคำร้องทุกข์ด้วย

มาตรา 133 ทวิ ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายอันมิใช่ความผิดที่เกิดจากการข่มขืนต่อผู้ ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพ ความผิดฐานกรรโชก ชิงทรัพย์และปล้นทรัพย์ ตามประมวลกฎหมายอาญา ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ หรือในคดีความผิดอื่นที่มีอัตราโทษจำคุกซึ่งผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กร้องขอ การถามปากคำเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีในฐานะเป็นผู้เสียหายหรือพยาน ให้พนักงานสอบสวนแยกกระทำเป็นสัดส่วนในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็กและให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการเข้าร่วมในการถามปากคำเด็กนั้นด้วย ในกรณีที่นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ เห็นว่า การถามปากคำเด็กคนใดหรือคำถามใด อาจจะมีผลกระทบกระเทือนต่อจิตใจเด็กอย่างรุนแรง จะขอให้พนักงานสอบสวนถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ เป็นการเฉพาะตามประเด็นคำถามของพนักงานสอบสวนก็ได้ โดยมีให้เด็กได้ยินคำถามของพนักงานสอบสวนและห้ามมิให้ถามเด็กซ้ำซ้อนหลายครั้งโดยไม่มีเหตุอันสมควร

ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการทราบ รวมทั้งแจ้งให้ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กทราบถึง สิทธิตามวรรคหนึ่งด้วย

มาตรา 133 ตรี ในกรณีพนักงานสอบสวนมีความจำเป็นต้องจัดให้เด็กอายุไม่เกินสิบแปด ปี ในฐานะเป็นผู้เสียหายหรือพยานชี้ตัวบุคคลใด ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการชี้ตัวบุคคลใน สถานที่ที่เหมาะสมและสามารถป้องกันมิให้บุคคลซึ่งจะถูกชี้ตัวนั้นเห็นตัวเด็ก และให้นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการชี้ตัวบุคคลนั้น เว้นแต่มีเหตุจำเป็น ไม่อาจหาหรือรอบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ และเด็กไม่ ประสงค์จะให้ชี้หรือรอ บุคคลดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ ให้พนักงานสอบสวนบันทึกเหตุดังกล่าวไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย

ในกรณีชี้ตัวผู้ต้องหาที่เป็นเด็ก ให้พนักงานสอบสวนจัดให้การชี้ตัวในสถานที่ที่เหมาะสม และสามารถป้องกันมิให้ผู้ต้องหาที่เป็นเด็กนั้นเห็นตัวบุคคลที่จะทำการชี้ตัวได้

มาตรา 134/2 ให้นำบทบัญญัติในมาตรา 133 ทวิ มาใช้บังคับ โดยอนุโลมแก่การสอบสวน ผู้ต้องหาซึ่งเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี

มาตรา 172 ตรี เว้นแต่ในกรณีที่จำเลยอ้างตนเองเป็นพยาน ในการสืบพยานที่เป็นเด็กอายุ ไม่เกิน สิบแปดปี ให้ศาลจัดให้พยานอยู่ในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และศาลอาจปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

1. ศาลเป็นผู้ถามพยานเอง โดยแจ้งให้พยานนั้นทราบประเด็นและข้อเท็จจริงซึ่งต้องการ สืบ แล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้น ๆ หรือศาลอาจจะถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ ก็ได้
2. ให้คู่ความถาม ถามคำหรือถามดิงผ่านนักจิตวิทยานักสังคมสงเคราะห์ในการเบิกความ ของพยานดังกล่าวตามวรรคหนึ่ง ให้มีการถ่ายทอดภาพและเสียงไปยังห้องพิจารณาด้วย และเป็น หน้าที่ของศาลที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ทราบ

ก่อนการสืบพยานตามวรรคหนึ่ง ถ้าศาลเห็นสมควรหรือถ้าพยานซึ่งเป็นเด็กหรือ คู่ความ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอโดยมีเหตุอันสมควรซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าจะจะเป็นผลร้ายแก่เด็กถ้าไม่ อนุญาตตามที่ร้องขอ ให้ศาลจัดให้มีการถ่ายทอดภาพและเสียงคำให้การของพยานที่ได้บันทึกไว้ใน ชั้นสอบสวนตามมาตรา 133 ทวิ หรือชั้นไต่สวนมูลฟ้อง ตามมาตรา 171 วรรคสอง ต่อหน้าคู่ความ และในกรณีเช่นนี้ให้ถือสื่อภาพและเสียงคำให้การของพยานดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของคำเบิกความ พยานนั้นในชั้นพิจารณาของศาล โดยให้คู่ความถามพยานเพิ่มเติม ถามค้ำหรือถามดิงพยานได้ ทั้งนี้ เท่าที่จำเป็นภายในขอบเขตที่ศาลเห็นสมควร

ในกรณีที่ไม่ได้ตัวพยานมาเบี ความตามวรรคหนึ่งเพราะมีเหตุจำเป็นอย่างยั้งให้ศาลรับฟังสื่อภาพและเสียงคำให้การของพยานนั้น ในชั้นสอบสวนตามมาตรา 133 ทวิ หรือชั้นไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 171 วรรคสอง เสมือนหนึ่งเป็นคำเบิกความของพยานนั้นในชั้นพิจารณาของศาล และให้ศาลรับฟังประกอบพยานอื่นในการพิจารณาพิพากษาคดีไว้

จากการเสนอให้มีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในครั้งนี้ได้บันทึกเจตนารมณ์ของกฎหมายดังกล่าวไว้ในหลักการและเหตุผลดังนี้ เนื่องด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดวิธีปฏิบัติในการถามปากคำ การสืบพยาน และการชี้ตัวผู้ต้องหาของผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี รวมถึงการสอบสวนผู้ต้องหาซึ่งเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ต้องมีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการอยู่ร่วมด้วยโดยมุ่งหมายมิให้เด็กได้รับผลกระทบทั้งทางร่างกายและสภาวะทางจิตใจจากกระบวนการยุติธรรม แต่เนื่องจากการที่มีได้จำกัดประเภทคดีซึ่งมีความจำเป็นต้องใช้วิธีการพิเศษอย่างแท้จริงไว้ จึงทำให้การดำเนินคดีบางประเภทเป็นไปด้วยความล่าช้าโดยไม่จำเป็น ประกอบกับการถามซ้ำซ้อนในแต่ละชั้นตอน ทำให้ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็ก ได้รับผลกระทบจากกระบวนการยุติธรรมเกินสมควร ดังนั้น เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติ

เจตนารมณ์ของกฎหมายดังกล่าวมาจากความเห็นของกระทรวงสาธารณสุขและสำนักงานตำรวจแห่งชาติเป็นสำคัญ กล่าวคือ กระทรวงสาธารณสุขมีควมเห็นว่า “ในปัจจุบันกระทรวงสาธารณสุขมีปัญหาในการผลิตบุคลากร ที่จะทำหน้าที่เป็นนักสังคมสงเคราะห์และนักจิตวิทยาให้มีจำนวนที่เพียงพอ มีคุณภาพและทันกับความต้องการและเนื่องจากภารกิจดังกล่าวไม่ใช่งานหลักของบุคลากรจึงก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติว่าบุคลากรไม่อาจอุทิศเวลาให้กับภารกิจดังกล่าวได้อย่างเต็มที่ ” ในส่วนของสำนักงานตำรวจแห่งชาติมีความเห็นว่า “จากประสบการณ์ที่ผ่านมา พบว่าได้มีปัญหาในทางปฏิบัติเกิดขึ้นในเรื่องการประสานงานระหว่างพนักงานอัยการกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยในบางคดีซึ่งเป็นคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่เจ้าพนักงานตำรวจจะต้องรอให้พนักงานอัยการมาร่วมดำเนินการ ซึ่งใช้เวลานานและไม่สามารถที่จะดำเนินการต่อไปได้ ทำให้เกิดความไม่คล่องตัวในทางปฏิบัติ ” ในเรื่องนี้สำนักงานอัยการสูงสุดไม่เห็นด้วยและมีความเห็นว่า “หลักการตามกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันเป็นหลักการที่ดีและสามารถให้ความคุ้มครองแก่เด็กและเยาวชนได้อย่างเพียงพออยู่แล้ว ส่วนปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งหมดเป็นปัญหาในทางปฏิบัติซึ่งสามารถแก้ไขได้โดยใช้แนวทางการบริหารและประสานงานกันระหว่างหน่วยงาน ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัตินี้”

จากการรวบรวมสภาพปัญหาพร้อมทั้งหลักการและเหตุผลในการเสนอปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในครั้งนี้ทำให้ทราบถึงเจตนารมณ์ในการเสนอร่างกฎหมายดังกล่าวว่าสาเหตุเกิดจากปัญหาข้อขัดข้องในทางปฏิบัติเท่านั้น ส่วนบทบัญญัติของกฎหมายไม่ได้เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการคุ้มครองเด็กแต่อย่างใด แต่เนื่องจากในปัจจุบันฐานความผิดที่จะใช้วิธีพิเศษเกี่ยวกับเด็กกว้างเกินไป เป็นภาระของพนักงานสอบสวนในการปฏิบัติงานโดยหลักแล้วหากรัฐประสงค์จะคุ้มครองสิทธิเด็กจะต้องคุ้มครองทุกเรื่องไม่ใช่แต่เฉพาะบางฐานความผิดเท่านั้น แม้จะบัญญัติให้คดีประเภทอื่นที่มีโทษจำคุกให้มีกลุ่ม สหวิชาชีพร่วมสอบสวนด้วยต่อเมื่อเด็กร้องขอก็ตาม ซึ่งในทางปฏิบัติเด็กไม่อยู่ในวิสัยพอที่จะเข้าใจถึงสิทธิตามกฎหมายทำให้การคุ้มครองเด็กในส่วนนี้ไม่อาจเกิดขึ้นได้และเหตุผลอีกประการหนึ่ง คือ การให้ปากคำ การสืบพยาน และการชี้ตัวผู้ต้องหาของผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี รวมถึงการสอบสวนผู้ต้องหาซึ่งเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีต้องมีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์และพนักงานอัยการเข้าร่วมอยู่ด้วย ทำให้เกิดความล่าช้าโดยไม่จำเป็นประกอบกับการถามซ้ำซ้อนในแต่ละขั้นตอน ทำให้ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กได้รับผลกระทบจากระบวนการยุติธรรมเกินสมควร สำหรับกรณีทำให้เกิดความล่าช้า จากข้อมูลของศูนย์อำนวยการคุ้มครองเด็กในคดีอาญากรุงเทพมหานคร สำนักงานอัยการสูงสุด พบว่าแม้การสอบสวนจะมีความล่าช้าอยู่บ้างแต่ผลการดำเนินการทางคดีเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายเพราะกลุ่มสหวิชาชีพมุ่งคุ้มครองเด็กมากกว่าการทำงานให้เสร็จโดยรวดเร็ว

จากผลงานที่ผ่านมา การคุ้มครองประสบผลสำเร็จอย่างยิ่งเพราะไม่เคยปรากฏว่าระหว่างการสอบสวนเด็กถูกซ้อมหรือกระทำการทารุณจากพนักงานสอบสวนให้รับสารภาพหรือยอมให้การตามที่พนักงานสอบสวนต้องการอย่างที่เคยเป็นมาในอดีต ดังนั้นการล่าช้าจึงไม่เป็นอุปสรรคต่อการคุ้มครองสิทธิของเด็ก การยกเหตุผลดังกล่าวมาเป็นข้ออ้างในการเสนอแก้ไขกฎหมายจึงไม่ต้องด้วยเจตนารมณ์ที่จะป้องกันการกระทำละเมิดต่อเด็ก และอีกเหตุผลหนึ่งที่กระทบต่อภาระหน้าที่ของสำนักงานอัยการสูงสุดโดยตรงก็คือ การให้ความเห็นของสำนักงานตำรวจแห่งชาติโดยกล่าวว่าที่ต้องปรับปรุงแก้ไขกฎหมายฉบับนี้เนื่องจากมีปัญหาในทางปฏิบัติในเรื่องการประสานงานระหว่างพนักงานอัยการกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในบางคดีต้องรอพนักงานอัยการมาร่วมดำเนินการเป็นเวลานานและไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ทำให้เกิดความไม่คล่องตัวในการปฏิบัติงาน เป็นประเด็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งเพราะเป็นการกล่าวอ้างถึงการทำงานของพนักงานอัยการที่ไม่ให้ความสำคัญในภารกิจนี้ ทำให้พนักงานสอบสวนไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ การกล่าวอ้างดังกล่าวไม่ใช่เหตุผลที่เพียงพอเพราะเป็นความสะดวกของพนักงานสอบสวนฝ่ายเดียว

เมื่อพิจารณาจากร่างเดิมก่อนการปรับปรุงแก้ไขของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา มีการเสนอปรับปรุงแก้ไข มาตรา 133 ทวิ กำหนดให้การสอบสวนไม่ต้องการให้มีกลุ่มสหวิชาชีพ โดยบัญญัติกฎหมายว่า ถ้าเด็กไม่ต้องการมีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์และพนักงานอัยการ ก็ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการไปได้เลย แต่เนื่องจากคณะกรรมการกฤษฎีกาขณะนี้ มี นายศิเรก สุนทรเกตุ อัยการอาวุโส เป็นคณะกรรมการด้วย ทำให้ต้องมีการปรับปรุงแก้ไขใหม่ให้เฉพาะในส่วนของการชี้ตัวผู้ต้องหาเท่านั้น จากบทบัญญัติดังกล่าวแม้จะบัญญัติ ให้มีสหวิชาชีพก็ไม่เกิดประโยชน์แต่อย่างใด เพราะหากพนักงานสอบสวนสอบถาม เด็ก ๆ ย่อมตอบคำถามไปในทิศทางตามที่พนักงานสอบสวนต้องการอยู่แล้ว ทำให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนเด็กได้ตามลำพัง ซึ่งอาจกระทบต่อสิทธิของเด็กได้ อย่างไรก็ตามถ้าร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวผ่านการพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ สำนักงานอัยการสูงสุด ต้องการแนวทางปรับปรุงงานคุ้มครองเด็กของสำนักงานอัยการสูงสุดให้มีประสิทธิภาพในโอกาสต่อไป (ไพฑูริย์ ชัมภรัตน์, ออนไลน์, 2551)

6. ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 132 พ.ศ.2515

โดยที่คณะปฏิวัติพิจารณาเห็นว่า นักเรียนและนักศึกษาเป็นเยาวชนที่กำลังสร้างสมคุณสมบัติทั้งในด้านความรู้ ความคิดและคุณธรรม พร้อมทั้งจะรับ มรดกตกทอดจากผู้ใหญ่เป็นพลเมืองดีมีประโยชน์แก่ประเทศชาติในอนาคต นักเรียนและนักศึกษาควรจะได้รับ การอบรมดูแล ใกล้ชิดจากบิดามารดา ผู้ปกครอง และครูอาจารย์ เพื่อเป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา เป็นศิษย์ที่ดีของครู อยู่ในโอวาทคำสั่งสอนรวมทั้งอยู่ในระเบียบประเพณีและกฎหมายของบ้านเมือง เป็น การสมควรจะส่งเสริมและคุ้มครองความประพฤติ การแต่งกาย และจรรยาบรรณ ให้รัดกุมยิ่งขึ้น เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันหัวหน้าคณะปฏิวัติจึงมีคำสั่งดังต่อไปนี้

โดยเนื้อหาของสาระของกฎหมายฉบับนี้คือการควบคุมนักเรียน ให้นักเรียนแต่งกายให้ถูกระเบียบซึ่ง “นักเรียน” หมายถึง บุคคลซึ่งกำลังรับการศึกษาในระดับประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษา ทั้งสายสามัญและสายอาชีพอยู่ในโรงเรียนของรัฐบาล โรงเรียนเทศหรือโรงเรียนราษฎร์และ “นักศึกษา” หมายความว่า บุคคลซึ่งกำลังรับการศึกษาในระดับที่สูงกว่าระดับมัธยมศึกษาอยู่ในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีได้ตั้งขึ้น โดยมีกฎหมายเฉพาะของสถานศึกษานั้น “ผู้ปกครอง” หมายถึงบุคคลซึ่งรับนักเรียนนักศึกษาไว้ในความปกครองหรืออุปการะเลี้ยงดูหรือบุคคลที่นักเรียนหรือนักศึกษานั้นอาศัยอยู่

7. ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 294 พ.ศ.2515 (การคุ้มครองสวัสดิภาพของเด็ก)

เมื่อปัญหาเกี่ยวกับเด็กมีมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็เด็กกำพร้าอนาถา เด็กขาดผู้อุปการะเลี้ยงดู เด็กซึ่งประพฤตินั้นไม่สมควรแก่วัย และเด็กซึ่งตกอยู่ในสภาพแวดล้อมอันเป็นเหตุให้เกิดอันตราย ต่อร่างกายจิตใจและศีลธรรม มีจำนวนมากขึ้น ซึ่งหากเด็กเหล่านั้นไม่ได้รับการดูแลและคุ้มครอง อย่างเหมาะสม ย่อมเป็นภัยแก่สังคมและประเทศชาติ คณะปฏิวัติจึงเห็นสมควรว่าเป็นหน้าที่ของรัฐ ที่จะต้องดำเนินการดังกล่าวเพื่อกำหนดวิธีการให้การสงเคราะห์และการคุ้มครองเด็กที่เหมาะสมแก่ เด็กและแก่สภาพของสังคม แล้วยังสมควรกำหนดให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กเข้ามามีส่วน ช่วยในการอบรมเลี้ยงดูเด็กของตนอีกด้วยจึงได้มีการประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 294 ขึ้นมาเพื่อ คุ้มครองสวัสดิภาพของเด็ก

ประกาศคณะปฏิวัติฉบับนี้ให้ความหมายของคำว่า “เด็ก” ว่าหมายความถึง ผู้ซึ่งอายุไม่ ครบ 18 ปีบริบูรณ์และยังไม่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส ส่วน “ผู้ปกครอง” หมายถึง บุคคลซึ่งรับ เด็กไว้ในความอุปการะเลี้ยงดูหรือซึ่งให้เด็กอาศัยอยู่เป็นประจำ

เด็กที่ควรได้รับการสงเคราะห์ ได้แก่ เด็กที่ไม่มีบิดามารดาหรือผู้ปกครองหรือ บิดามารดา หรือผู้ปกครองทอดทิ้งไว้ ณ ที่ใดที่หนึ่งหรือเป็นเด็กพลัดหลง หรือบิดามารดาหรือผู้ปกครองให้ ความอุปการะเลี้ยงดูไม่เหมาะสมหรือไม่สามารถให้ความอุปการะเลี้ยงดูได้เพราะเหตุที่ถูกจำคุก กักขัง พิการ ทูพพลภาพป่วยทา ภายหรือทางจิตใจ หรือตกอยู่ภาวะอื่นใดอันอาจเป็นเหตุให้เกิด อันตรายแก่เด็กทั้งร่างกายจิตใจหรือตกอยู่ในภาวะอื่นใดอันอาจเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่เด็กทั้ง ทางร่างกายจิตใจหรือศีลธรรม และเด็กที่พิการทางร่างกาย สมอง สติปัญญาหรือจิตใจ

ส่วนเด็กที่ต้องคุ้มครองสวัสดิภาพ ได้แก่ เด็กซึ่งมีปัญหาทางความประพฤติซึ่งบิดามารดา หรือผู้ปกครองมาสมา ารถไม่สามารถควบคุมความประพฤติได้ หรือเด็กซึ่งประพฤตินั้นไม่สมควร ซึ่งวิธีการให้ความคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กนั้นอาจกำหนดให้ผู้ปกครองเป็นผู้ปกครองเป็นผู้มีหน้าที่ที่ จะต้องคอยระวังมิให้เด็กมีความ ประพฤติไม่ดีซ้ำอีกหากเคยได้รับการตักเตือนมาแล้ว หรือทำทัณฑ์ บนกับผู้ปกครอง และหากผู้ปกครองยังไม่สามารถดูแลเด็กได้ก็อาจต้องมีการแยกออกมาจาก ครอบครัว

แต่เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนแปลงไป วิธีการหรือข้อกำหนดที่ใช้บังคับเกี่ยวกับเด็กไม่ว่าจะเป็น ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 132 หรือประกาศคณะปฏิวัติที่ 294 ซึ่งใช้มาเป็นเวลานาน ก็เริ่มไม่ เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน ทั้งยังครอบคลุมถึงกรณีปัญหาเด็กในประเด็นอื่น ๆ ในเวลา ต่อมาจึงได้มีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 ขึ้นมาเพื่อพัฒนาให้การคุ้มครองเด็กมี ประสิทธิภาพ มีความเห มาสมยิ่งขึ้น โดยเนื้อหาสาระในพระราชบัญญัติฉบับนี้ก็ยังคงเป็นการ

รวบรวมเอาเนื้อหาสาระของประกาศคณะปฏิวัติทั้งสองฉบับมารวบรวมและปรับปรุงใหม่ตนเอง (ศิวาพร วรรณันต์, 2551, หน้า 81-82)

8. พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546

ปัญหาของเด็กและเยาวชน รวมทั้งปัญหาครอบครัวในสังคมไทยในปัจจุบัน นับวันยิ่งทวีความรุนแรง ชับซ้อนและขยายเป็นวงกว้างเพิ่มมากขึ้น แต่เดิมกฎหมายที่เข้ามาปกป้องคุ้มครองเด็กก็มีอยู่บ้าง เช่น บทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญา และประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 132 และฉบับที่ 294 แต่ด้วยการที่ประกาศคณะปฏิวัติ ทั้งสองได้มีการกำหนดในเรื่องที่เกี่ยวกับเด็กไว้แคบ เช่น เด็กพิการ เด็กถูกทอดทิ้ง เด็กมีปัญหาความประพฤติที่ไม่สมควรแก่วัย เด็กเร่ร่อนให้อ่านาจอหน้าที่พนักงานเจ้าหน้าที่เพียงการให้การสงเคราะห์ด้านปัจจัย 4 เป็นสำคัญ และโดยที่ประกาศคณะปฏิวัติทั้ง 2 ฉบับ ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน สาระสำคัญและรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการสงเคราะห์คุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก และส่งเสริมความประพฤติเด็ก ไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน สมควรกำหนดขั้นตอนและปรับปรุงวิธีการปฏิบัติต่อเด็กให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อให้เด็กได้รับการอุปการะเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนและมีการพัฒนาการที่เหมาะสม อันเป็นการส่งเสริมความมั่นคงของสถาบันครอบครัวรวมทั้งป้องกันไม่ให้เด็กถูกทารุณกรรมตกเป็นเครื่องมือในการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ หรือถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม จึงสมควรปรับปรุง จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 ขึ้นเพื่อเป็นกฎหมายที่ออกมาเพื่อปกป้อง ป้องกัน คุ้มครองเด็กและสนับสนุนพัฒนาการของเด็กในทุก ๆ ด้าน

ซึ่งสาระสำคัญของพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก 2546 มีดังนี้

1. หลักการและเหตุผล พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กฯ เป็นกฎหมายที่มุ่งให้ความคุ้มครองแก่เด็กทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ รวมถึงการสงเคราะห์ การคุ้มครองสวัสดิภาพ การพัฒนาและฟื้นฟู ทั้งนี้โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ เพื่อให้เด็กได้รับการอุปการะเลี้ยงดูอบรมสั่งสอน และมีพัฒนาการที่เหมาะสม อันเป็นการส่งเสริมความมั่นคงของสถาบันครอบครัวรวมทั้งป้องกันมิให้เด็กถูกทารุณกรรม ตกเป็นเครื่องมือในการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบหรือถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม

ในส่วนขอบทนิยามได้กำหนดความหมายของ “เด็ก” ว่าหมายถึงบุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ แต่ไม่รวมถึงผู้ที่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส นอกจากนี้ยังได้จำแนกประเภทของ เด็กออกเป็น เด็กเร่ร่อน, เด็กกำพร้า, เด็กที่อยู่ในสภาพยากลำบาก, เด็กพิการ, เด็กที่เสี่ยงต่อการกระทำผิด, นักศึกษาและนักเรียน

2. สาระสำคัญ

หมวด 1 คณะกรรมการคุ้มครองเด็ก

กำหนดให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการคุ้มครองเด็กแห่งชาติขึ้น มีอำนาจและหน้าที่ที่สำคัญ คือการเสนอความเห็นต่อรัฐมนตรีเกี่ยวกับนโยบาย แผนงาน งบประมาณและมาตรการในการ สงเคราะห์ คุ้มครองสวัสดิภาพ และส่งเสริมความประพฤติเด็ก รวมถึงการให้คำปรึกษา แนะนำ และประสานงานกับหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่ปฏิบัติงานด้านการศึกษา การสงเคราะห์ คุ้มครองสวัสดิภาพ และส่งเสริมความประพฤติเด็ก

นอกจากนี้ยังมีอำนาจตรวจสอบสถานรับเลี้ยงเด็ก สถานแรกรับ สถานสงเคราะห์ สถาน คุ้มครองสวัสดิภาพ สถานพัฒนาและฟื้นฟู สถานพินิจ หรือสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการสงเคราะห์ คุ้มครองสวัสดิภาพ และส่งเสริมความประพฤติเด็กทั้งของรัฐและเอกชน

อีกทั้งยังได้กำหนดให้มีคณะกรรมการคุ้มครองเด็กกรุงเทพมหานครและคณะกรรมการ คุ้มครองเด็กจังหวัด เพื่อกระจายการดูแลให้ เป็นไปอย่างทั่วถึง โดยมีอำนาจและหน้าที่ที่สำคัญ คือ เสนอความเห็นต่อคณะกรรมการเกี่ยวกับนโยบาย แผนงาน งบประมาณและมาตรการในการ สงเคราะห์ คุ้มครองสวัสดิภาพ และส่งเสริมความประพฤติเด็ก การให้คำปรึกษา แนะนำและ ประสานงานกับหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง การติดตาม ประเมินผลและตรวจสอบการ ดำเนินงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์และส่งเสริมความประพฤติเด็กแล้วรายงานผลต่อคณะกรรมการ

หมวด 2 การปฏิบัติต่อเด็ก

การปฏิบัติต่อเด็ก ไม่ว่าจะในกรณีใดต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญและ ไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม และในพ ราชบัญญัติ ฉบับดังกล่าวยังได้กำหนด หลักเกณฑ์และวิธีการในการปฏิบัติต่อเด็ก โดยสรุปสาระสำคัญดังนี้

ผู้ปกครองต้องให้การอุปการะเลี้ยงดู อบรมสั่งสอนและพัฒนาเด็กที่อยู่ในความปกครอง ตามสมควรแก่ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมแห่งท้องถิ่นรวมถึงการคุ้มครองสวัสดิภาพ ของเด็กมิให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจและผู้ปกครองต้องไม่ทอดทิ้งหรือละทิ้งเด็กไว้หรือละเลย ไม่ดูแลเด็ก

ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่ พระราชบัญญัติ ฉบับนี้กำหนด มีหน้าที่คุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่ อยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบ รวมถึงดูแลตรวจสอบสถานที่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องตามที่กฎหมายกำหนด

นอกจากนี้ยังกำหนดมาตรการต่าง ๆ ที่สำคัญเพื่อคุ้มครองเด็กทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ ชื่อเสียงหรือสิทธิประโยชน์อื่นของเด็ก เช่น ห้ามบุคคลใดกระทำการอันเป็นการทารุณกรรมเด็ก ห้ามบุคคลใดบังคับ บังคับ ชูเชิญ ส่งเสริมหรือยินยอมให้เด็กประพฤติตนไม่สมควรหรือเสี่ยงต่อการกระทำผิดในด้านต่าง ๆ เป็นต้น

หมวด 3 การสงเคราะห์เด็ก

ในหมวดนี้ได้กำหนดลักษณะของเด็กที่พึงได้รับการสงเคราะห์ไว้และกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการสงเคราะห์เด็ก โดยการสงเคราะห์ในเบื้องต้นเป็นการกำหนดสถานที่อยู่ของเด็กซึ่งต้องพิจารณาตามความเหมาะสมเพื่อให้การช่วยเหลือ สงเคราะห์ พัฒนาและฟื้นฟูต่อไป โดยต้องมีกรสืบเสาะและพินิจเกี่ยวกับตัวเด็กและครอบครัวเพื่อหาวิธีการสงเคราะห์หรือคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ

หมวด 4 การคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก

กำหนดลักษณะของเด็กที่พึงได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพ ดังนี้

1. ในกรณีมีการกระทำทารุณกรรมต่อเด็ก ให้เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจแยกตัวเด็กจากครอบครัว และต้องรีบจัดให้มีการตรวจรักษาทางร่างกายและจิตใจ หลังจากนั้นต้องจัดให้เด็กอยู่ในสถานที่ที่เหมาะสมเพื่อหาวิธีการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กต่อไป

2. ในกรณีที่พบเห็นเด็กที่เสี่ยงต่อการกระทำผิด เจ้าหน้าที่ต้องดำเนินการหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวเด็กและครอบครัว ถ้าเห็นว่าเด็กจำเป็นต้องได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพหรือเห็นว่าจำเป็นต้องได้รับการสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่ก็ต้องดำเนินการต่อไป ในกรณีที่มอบตัวเด็กให้แก่ผู้ปกครองหรือบุคคลที่ยินยอมรับเด็กไปปกครองดูแล อาจมีการแต่งตั้งผู้คุ้มครองสวัสดิภาพแก่เด็ก และอาจมีการวางข้อกำหนดเพื่อป้องกันมิให้เด็กมีความประพฤติเสียหายหรือเสี่ยงต่อการกระทำผิด

หมวด 5 ผู้คุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก

กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการแต่งตั้งผู้คุ้มครองสวัสดิภาพเด็กเพื่อกำกับดูแลเด็ก โดยอาจแต่งตั้งจากพนักงานเจ้าหน้าที่ นักสังคมสงเคราะห์หรือบุคคลที่สมัครใจและมีความเหมาะสม นอกจากนี้ยังได้มีการกำหนดห้ามมิให้บุคคลที่เกี่ยวข้องเปิดเผยภาพหรือข้อมูลใด ๆ เกี่ยวกับเด็กหรือผู้ปกครองในลักษณะที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่เด็กหรือผู้ปกครอง

หมวด 6 สถานรับเลี้ยงเด็ก สถานแรกรับ สถานสงเคราะห์ สถานคุ้มครองสวัสดิภาพและสถานพัฒนาและฟื้นฟู

กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการจัดตั้ง สถานรับเลี้ยงเด็ก สถานแรกรับ สถานสงเคราะห์ สถานคุ้มครองสวัสดิภาพ และสถานพัฒนาและฟื้นฟู และให้เจ้าหน้าที่ที่กำหนดไว้ทำ

หน้าที่กำกับดูแลและส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานของสถานศึกษาดังกล่าว นอกจากนี้ยังต้องมี ผู้ปกครองสวัสดิภาพเป็นผู้ปกครองดูแลและบังคับบัญชา ซึ่งได้มีการกำหนดเกี่ยวกับอำนาจและ หน้าที่ของผู้ปกครองสวัสดิภาพของสถานแรกรับ ผู้ปกครองสวัสดิภาพของสถานสงเคราะห์ ผู้ปกครองสวัสดิภาพของสถานคุ้มครองสวัสดิภาพและผู้ปกครองสวัสดิภาพของสถานพัฒนาและ ฟื้นฟู โดยมุ่งเน้นให้เด็กเป็นศูนย์กลาง

หมวด 7 การส่งเสริมความประพฤตินักเรียนและนักศึกษา

โรงเรียนและสถานศึกษาต้องจัดให้มีระบบงานและกิจกรรมในการแนะแนวให้คำปรึกษา และฝึกอบรมแก่นักเรียน นักศึกษาและผู้ปกครองเพื่อส่งเสริมความประพฤติที่เหมาะสม ความ รับผิดชอบต่อสังคม และความปลอดภัยแก่นักเรียนและนักศึกษา และยังให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ใน การดำเนินการเพื่อส่งเสริมความประพฤตินักเรียนและนักศึกษา เช่น การสอบถามครู อาจารย์ เกี่ยวกับความประพฤติของเด็ก , แนะนำหรือตักเตือนผู้ปกครองเกี่ยวกับการดูแลเด็ก และสอดส่อง ดูแลพฤติกรรมของบุคคลหรือแหล่งซักจูงเด็กให้ประพฤติในทางมิชอบ เป็นต้น

หมวด 8 กองทุนคุ้มครองเด็ก

ให้จัดตั้งกองทุนคุ้มครองเด็ก เพื่อเป็นทุนใช้จ่ายในการสงเคราะห์ คุ้มครองสวัสดิภาพ และส่งเสริมความประพฤติเด็ก โดยมีคณะกรรมการบริหารกองทุนเป็นผู้บริหารจัดการกองทุน นอกจากนี้ยังกำหนดให้มีคณะกรรมการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของกองทุน ทำ หน้าที่ติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานของกองทุน แล้วรายงานผลการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งข้อเสนอแนะต่อคณะกรรมการ

หมวด 9 บทกำหนดโทษ

กำหนดโทษทางอาญาแก่บุคคลผู้กระทำการฝ่าฝืนบทบัญญัติต่าง ๆ ตามที่พระราชบัญญัติ ฉบับนี้ได้กำหนดไว้